ROZDZIAŁ II.
Władcy Węgier

1.
ARPADOWIE
161

2.
PRZEMYŚLIDZI
I WITTELSBACHOWIE
255

3.
ANDEGAWENI
265

CZĘŚĆ I.
Arpadowie

KSIĄŻĘ GÉZA 162
STEFAN I ŚWIĘTY 167
PIOTR ORSEOLO 171
SAMUEL ABA 175
ANDRZEJ I 178
BÉLA III 182
SALOMON 186
GÉZA I 189
WŁADYSŁAW I ŚWIĘTY 194
KOLOMAN 197
STEFAN II 202
BÉLA II ŚLEPY 205
GÉZA II 208
STEFAN III 212
WŁADYSŁAW II 215
STEFAN IV 217
BÉLA III 219
EMERYK (IMRE) 223
WŁADYSŁAW III 226
ANDRZEJ II 228
BÉLA IV 235
STEFAN V 241
WŁADYSŁAW IV KUMAN 248
ANDRZEJ III WENECKI 251

Géza

KSIĄŻĘ WĘGIERSKI
970–997

Ojciec: Taksony (Toksys)

Był on synem Zolty (Zoltana, Zaltasa), wodza węgierskiego, najmłodszego z synów Arpada. Wedle *Gesta Hungarorum* urodził się w 931, wydaje się jednak, że miało to miejsce nieco wcześniej (ok. 925–30), skoro w 947 dowodził armią węgierską wysłaną do Włoch, a wiek dojrzały osiągnął przypuszczalnie ok. 941. Ok. 950 jego żoną została nieznana z imienia Kumanka. Po bitwie na Lechowym Polu (10.08.955) odsunął od rządów swojego kuzyna ze starszej linii Arpadów, Fajsza, po czym przybrał tytuł wielkiego księcia, czyli przywódcy związku plemion węgierskich. Zmarł między 970 a 972.

Matka: Kumanka

Była przypuszczalnie córką jednego z wodzów (książąt) plemienia Pieczyngów, być może Tonuzaby lub jego krewnego.

Rodzeństwo (1–3):

1 Michał. Urodził się przypuszczalnie ok. 961 lub też nieco później (wcześniej przesuwano tę datę na lata 940–45). Imię Michał (Mihály) otrzymał na chrzcie w obrządku łacińskim, który przyjął chyba wspólnie ze starszym bratem Gézą w 972 (zakłada się, że pogańskim imieniem księcia było Béla). Po śmierci ojca (970) uzyskał ziemie na lewym brzegu Dunaju, być może z woli Taksonya władał także księstwem ze stolicą w Nitrze (w Bihar lub w Somogoy nad Drawą). Zmarł jeszcze za panowania Gézy, a więc najpóźniej w 997 (według części opracowań ok. 976–78).

   Żoną Michała była (poślubiona ok. 980) prawdopodobnie księżniczka bułgarska z rodu cara Samuela Komitopula, jednak jej dokładniejsza filiacja nie została dotychczas ustalona.

   Synowie Michała (A–B):

   A Vazul (Vaszoly). Był raczej starszym z synów księcia Michała; jego imię jest węgierską odmianą imienia Wasyl (Bazyli). Uro-

dził się zapewne ok. 980 i prawdopodobnie władał księstwem nitrzańskim. Po śmierci Emeryka, syna Stefana I Świętego (2.09. 1031), jako najstarszy męski przedstawiciel dynastii zgłosił pretensje do tytułu następcy tronu, który jednak przypadł królewskiemu siostrzeńcowi, Piotrowi Orseolo z Wenecji. Zawiedziony Vazul doprowadził do wybuchu buntu, przeciwko rządom Stefana, został jednak uwięziony i oślepiony, a jego trzej synowie wygnani; miało to miejsce między 1035 a 1038.

Wedle *Gesta Hungarorum* żoną Vazula została przed 1012 przedstawicielka rodu TÁTONYA. Nic więcej o niej nie wiadomo.

Potomstwo Vazula (I–III):

I ANDRZEJ I | s. 178

II BÉLA I | s. 182

III LEWENTA. Po stłumieniu buntu Vazula został ze starszymi braćmi wygnany z Węgier (1035–38). Osiedli początkowo w Czechach, skąd przenieśli się do Polski; tam pozostał średni Béla, podczas gdy Lewenta i najstarszy Andrzej udali się na Ruś, celem uzyskania pomocy od Jarosława Mądrego. W 1046, wykorzystując bunt pogański wymierzony przeciw rządom Piotra Orseolo, wspierani przez wojska ruskie książęta wkroczyli na Węgry. Lewenta został wówczas śmiertelnie ranny i zmarł przed upływem roku (1047). Pochowano go w grodzie Táksony. Był ostatnim potomkiem dynastii, który pozostał przy wierze pogańskiej.

B WŁADYSŁAW (LÁSZLÓ). Zwany ŁYSYM (węg. Szár László), był prawdopodobnie młodszy od Vazula i, tak jak on, był zapewne księciem Nitry. Zmarł przed 1031 (być może w 1029). Polski badacz S. Zakrzewski identyfikował jego postać z Ajtonyem (Achtumem), węgierskim księciem Banatu z przełomu X i XI w.

Ok. 1000 pojął za żonę nieustaloną KSIĘŻNICZKĘ RUSKĄ z dynastii Rurykowiczów i miał z nią syna:

BONUSŁAW (DOMOSŁAW). Uczestnik wyprawy księcia bawarskiego Henryka i księcia czeskiego Brzetysława I na króla Samuela Abę w 1042. Książę nitrzański; przed 1044 został wygnany przez Samuela i schronił się w Czechach. Zmarł w 1048.

2 ? WŁADYSŁAW (WASYL). Przez *Kronikę węgiersko-polską* wzmiankowany jako jeden z trzech (obok Gézy i Michała) synów Taksonya, najpewniej zachodzi tu jednak pomyłka z Vazulem, synem księcia Michała (wyżej).

3 ? Lél (Lehel). Niektóre opracowania podają, że książę (nitrzański?) o tym imieniu, poległy na Lechowym Polu 10 sierpnia 955, był bratem księcia Gézy. Inni autorzy czynią zeń syna Tasa (Ezeleha) i wnuka Arpada.

*

Urodził się zapewne ok. 950. Za życia ojca był władcą kraju (księstwa – *ducatus*) Bihar nad dolnym Dunajem (obecnie w Rumunii), zaś po śmierci Taksonya (970–72) objął rządy w księstwie węgierskim. W 972 (lub 974) przyjął wraz z rodziną chrzest w obrządku łacińskim oraz imię Stefana i od tego czasu w niektórych dokumentach tytułowany jest „królem Węgrów". Zmarł (1 lutego, może jesienią) 997 i spoczął zapewne w kościele śś. Piotra i Pawła w Székesfehérvár.

Małżonka księcia Gézy:

Poślubiona przypuszczalnie ok. 969:

Sarolta

Zwano ją Beleknegini (Białą Księżną), który to przydomek przypisywano wcześniej Adelajdzie, domniemanej siostrze Mieszka I i rzekomej drugiej żonie Gézy, będącej w istocie postacią fikcyjną. Jej ojcem był Zsombor, książę siedmiogrodzki z rodu Téténya, lub jego brat, w źródłach określany mianem Gyula. Urodziła się być może ok. 955. Nie jest znana data jej śmierci, wiadomo jednak, że przeżyła męża. Została najprawdopodobniej pochowana u jego boku w kościele śś. Piotra i Pawła w Székesfehérvár (Białogród Stołeczny, Królewski; Alba Regia), który stał się odtąd aż po najazd turecki w XVI w. nekropolą oraz miejscem koronacji władców Węgier.

Dzieci księcia Gézy i Sarloty (1–7):

1 ? Córka. Starsze opracowania (Włodzimierz Dworzaczek) czyniły ją żoną Bolesława Chrobrego i matką Bezpryma, oddaloną przez męża ok. 987–89. Znawca genealogii piastowskiej Kazimierz Jasiński odrzucił tę hipotezę, niemniej uznawał małżonkę Chrobrego za córkę bliżej nieokreślonego dynasty węgierskiego.

2 ? Córka. Odrzuca się także dawniejszy pogląd, jakoby nieznana z imienia córka księcia Gézy została żoną Sizzona, hrabie-

go w Turyngii (zm. 1005–12) i matką jego synów, Sizzona oraz Günthera – mnicha, zwanego św. Güntherem (Guntramem) z Dobrowody (Niederaltaich). Wedle nowszych ustaleń ostatni z wymienionych był mniej więcej rówieśnikiem Gézy, urodził się ok. 955 i pokrewieństwo łączyło go raczej z królową Gizelą, żoną Świętego Stefana.

3 Córka. Urodziła się zapewne ok. 980, a ok. 1001 poślubiła Gabriela Radomira, cara Bułgarii od 1014 (ur. zapewne ok. 970, zamordowany jesienią 1015), syna cara Samuela Komitopula i Agaty, córki Jana Chryzeliosa, pana Durazzo. Ich synem mógł być Piotr Odelian (Deliján), pretendent do bułgarskiego tronu (poległ 1041). Ok. 1008 Gabriel Radomir oddalił małżonkę, po czym powróciła ona na Węgry. Jej dalsze losy nie są znane.

4 Stefan I Święty | s. 167

5 Córka, matka Samuela Aby | s. 176

6 Córka, matka Piotra Orseolo | s. 172

7 ? Scholastyka. Pierwsza opatka klasztoru św. Lamberta w Somolóvásárhely. Wcześniej była uważana za siostrę Świętego Stefana, obecnie przyjmuje się, że łączyło ich odleglejsze pokrewieństwo. Być może (G. Györffy) wywodziła się z linii Michała, brata księcia Gézy (wyżej).

Stefan I Święty

KSIĄŻĘ WĘGIERSKI
OD 997

KRÓL WĘGIERSKI
1001–1038

Ojciec: Książę Géza | s. 162
Matka: Sarlota z Siedmiogrodu | s. 165
Rodzeństwo: biogr. księcia Gézy

*

Zwany Świętym i Wielkim, urodził się ok. 967–75 być może w Ostrzyhomiu (dzisiejszy Esztergom). Początkowo nosił imię Vajk (Vaik), natomiast imię Stefana (na cześć patrona katedry w Pasawie) przyjął podczas chrztu w obrządku łacińskim w 972 lub dwa lata później. Przypuszczalnie ok. 982–90 został wyznaczony przez ojca następcą węgierskiego tronu, co potwierdzili przysięgą możni oraz rycerstwo; od tego czasu władał zapewne księstwem (*ducatus*) ze stolicą w Bihar nad dolnym Dunajem. Po śmierci Gézy w 997 objął władzę na Węgrzech, rok później stłumił rebelię kuzyna, księcia Koppánya, który jako najstarszy męski przedstawiciel rodu zgłosił pretensje do tronu. Uzyskawszy aprobatę cesarza, został koronowany na króla Wegier 1 stycznia 1001 lub dzień wcześniej w Rzymie; sakry dopełnił Sylwester II. Zmarł 15 sierpnia 1038 w Ostrzyhomiu lub w Székesfehérvár i spoczął w bazylice Panny Marii w drugim z wymienionych miast. 5 listopada 1083 został kanonizowany przez Grzegorza VII.

Małżonka Stefana I:

Poślubiona w 995 lub 996:

Gizela Bawarska

Była córką Henryka II Kłótnika, księcia bawarskiego, potomka bocznej linii cesarskiej dynastii Ludolfingów, i jego żony Gizeli, córki Konrada Spokojnego, króla Burgundii. Urodziła się ok. 985 i być może została ukoronowana wspólnie z małżonkiem w 1000 lub 1001. Jej śmierć mogła nastąpić jeszcze w 1033, wydaje się jed-

nak, że przeżyła Stefana i w 1045 wyjechała do Niemiec, po czym osiadła w klasztorze Niedermunster koło Pasawy. Zmarła 7 maja 1065 (ok. 1060) w swoim klasztorze i tam również znalazła spoczynek. W 1975 została beatyfikowana przez papieża Pawła VI.

Dzieci Stefana I i Gizeli Bawarskiej (1–6):

1 Otto. Urodzony i ochrzczony najprawdopodobniej przed 1002, zmarł w młodym wieku.

2 Emeryk (Imre). Obie przyjmowane dotąd daty jego narodzin, 1000 oraz 1007, budzą wątpliwości badaczy, niemniej na świat przyszedł zapewne z początkiem XI w. W końcu lat 20. objął przysługujące następcy węgierskiego tronu księstwo biharskie. Zginął podczas polowania 2 września 1031 w Hegyközszentimer (dziś Sintimreu w Rumunii) opodal Bihar i spoczął w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Na życzenie króla Władysława I 5 listopada 1083 papież Grzegorz VII kanonizował Emeryka wraz z jego ojcem.

   Emeryk poślubił zapewne ok. 1022:

   Księżniczkę bizantyjską (kroacką?). W nowszej literaturze przeważa pogląd, że żoną Emeryka była nieznana z imienia księżniczka bizantyjska, zapewne z rodu Argyrosów (być może córka przyszłego cesarza Romana III), podczas gdy dawniejsze opracowania zakładały, że jej ojcem był Kreszimir III, król Kroacji z dynastii Trpimirowiczów. Przypuszczalnie jednak Emeryk zaręczył się tylko z księżniczką kroacką.

3 ? Bernard. Zmarł w młodości.

4 ? Jadwiga. Wedle nowszych ustaleń jest raczej mało prawdopodobne, aby córka króla Stefana została żoną Eberharda IV, hrabiego w Zürichgau i wójta klasztoru w Einsiedeln (zm. 1030–34), domniemanego syna Manegolda, hrabiego w Zürichgau. Być może małżonka Eberharda była krewną (siostrzenicą?) królowej Gizeli, małżonki Stefana; kwestia ta wymaga dalszych badań. Eberhard i jego żona dochowali się trojga lub czworga dzieci.

5 ? Dobuka. Nic o niej nie wiadomo.

6 ? Agata (Algita). Przypuszcza się, że żona księcia angielskiego Edwarda Athelinga (ur. 1016, zm. 1057), syna Edmunda II

Żelaznobokiego, w źródłach opisywana jako „krewna cesarza Henryka II", mogła być córką Świętego Stefana, którego żona była rodzoną siostrą Henryka. Alternatywnie ojcem żony Athelinga był Włodzimierz Wielki, wielki książę kijowski (żonaty po raz trzeci ze szlachcianką niemiecką, być może córką księcia Szwabii, bliskiego kuzyna cesarza), jego syn Jarosław Mądry, względnie jakiś nieznany dynasta (niemiecki?); książę Edward i jego małżonka dochowali się przynajmniej trojga dzieci. U schyłku życia Agata została mniszką w Newcastle-upon-Tyne, gdzie zapewne zmarła po 1093.

Piotr Orseolo

KRÓL WĘGIERSKI
1038–1041, 1044–1046

Ojciec: Piotr Otto Orseolo

Był synem Piotra II Orseolo, doży weneckiego, i jego żony Marii. Urodził się ok. 989 r. Ochrzczony imieniem Piotra, drugie imię przybrał na cześć cesarza podczas konfirmacji (chryzmacji) w 996 w Weronie. Po śmierci ojca w 1009 został zgodnie z jego wolą wybrany dożą weneckim. W tym samym roku poślubił siostrę króla Stefana. Niepopularny wśród Wenecjan z racji na faworyzowanie rodziny przy obsadzaniu kluczowych urzędów Republiki, utracił rządy w 1024 i schronił się w Istrii. Odzyskał tron dożów w 1025, lecz rok później został ponownie wygnany i zbiegł do Konstantynopola. W 1030 jego starszy brat Orso odzyskał dla Orseolich władzę w Wenecji i przyjął tytuł regenta w imieniu Piotra Ottona, ten jednak zmarł w 1031 lub 1032 w Konstantynopolu.

Matka: Księżniczka węgierska

Była córką księcia Gézy. Wedle dawniejszych opracowań mogła nosić imię Marii, co jest jednak mało prawdopodobne. Urodziła się przypuszczalnie pod koniec lat 80. X w., natomiast jej śmierć nastąpiła w 1026.

Siostra: Froizza (Frowila)

Urodziła się zapewne ok. 1015, a przed 1041 została wydana za Adalberta Zwycięskiego, margrabiego Austrii od 1018 (ur. ok. 985 lub 990–94, zm. Melk 26.05.1055), syn Luitpolda (Leopolda) I, margrabiego Austrii z dynastii Babenbergów, oraz jego żony Rychwary (Rychezy), córki Ernesta, hrabiego Saalfeld. Adalbert był wcześniej żonaty z (Glismondą?, Adelajdą?), której filiacja nie jest znana źródłom (przypuszcza się, że mogła być identyczna z Glismondą, córką Immeda IV, hrabiego Utrechtu), i miał potomstwo, jego małżeństwo z Froizzą pozostało jednak bezdziet-

ne. Zmarła ona 17 lutego 1071 i została pochowana w nekropolii Babenbergów w Melku, gdzie u schyłku XI w. z inicjatywy margrabiego Luitpolda II powstało opactwo benedyktyńskie.

*

Przez niechętnych mu Węgrów zwany WENECJANINEM, urodził się między 1010 a 1015 (lub w 1012). Po śmierci królewicza Emeryka został przez Stefana I wyznaczony następcą tronu, na który wstąpił po śmierci wuja w 1038; koronowacja Piotra miała miejsce zapewne jeszcze w tym samym roku. W 1041 utracił władzę na rzecz Samuela Aby, po czym schronił się w Austrii, na dworze swojego szwagra Adalberta. 5 lipca 1044 pod Ménfö nieopodal Györ wojska Samuela zostały rozgromione przez armię cesarza Henryka III, który ponownie osadził Piotra na tronie Węgier. W 1045 Orseolo złożył cesarzowi hołd lenny i został intronizowany, otrzymując od Henryka insygnium władzy w postaci laski (fasces), podczas gdy oryginalne insygnia koronacyjne – koronę i włócznię – odesłał cesarz do Rzymu. Jesienią 1046 Piotr został obalony przez księcia Andrzeja, który korzystając z buntu pogańskiego powrócił z wygnania i z pomocą wojsk ruskich przejął rządy; Orseolo zdołał wprawdzie zbiec, lecz został schwytany koło Székesfehérvár i oślepiony; miało to miejsce w 1046 lub 1047. Jego dalsze losy nie są pewne, wedle części źródeł zmarł krótko po oślepieniu i spoczął w katedrze śś. Piotra i Pawła w Peczu (Pécs), natomiast inni autorzy podają, że okaleczony władca zmarł na wygnaniu (30.08?) 1060.

Domniemane małżonki króla Piotra

1. (Data zawarcia ślubu nieznana):

TUTA

W *Europäische Stammtafeln* figuruje ona jako córka Henryka I, hrabiego Formbach, co jest jednak tylko domysłem, opartym na jej identyfikacji z Tutą, siostrą Himiltrudy (obie wzmiankowane jako fundatorki klasztoru w Vornbach), której z kolei ojcem był niejaki Hesso – utożsamiany niekiedy (czy słusznie?) z Henrykiem z Formbach. Istnienie „królowej Tuty" potwierdza nekrolog opactwa św. Emmerana z Ratyzbony, który przekazuje informację o jej śmierci w dniu 14 marca, nie podaje jednak ani daty rocz-

nej, ani nie precyzuje kraju (niemniej to samo niemieckie źródło odnotowuje również zgon króla Piotra). Jeżeli jednak założyć, że „królowa Tuta" była małżonką władcy węgierskiego z połowy XI w., wówczas najpoważniejszym kandydatem do osoby jej męża wydaje się właśnie Piotr Orseolo (wedle W. Wegenera została ona drugą żoną Béli I, z którym miała córkę Zofię, jednak pogląd ten jest obecnie raczej odrzucany). Nie jest znany rok jej śmierci; wedle *Europäische Stammtafeln* miało to miejsce po 1070, lecz jeśli Piotr istotnie ożenił się ponownie w 1055, stało się to znacznie wcześniej, ewentualnie Tuta została przez niego oddalona.

2. Poślubiona zapewne w kwietniu 1055:

JUDYTA ZE SCHWEINFURTU

Dawniej zakładano, że żona Piotra Orseolo była wdową po KSIĘCIU CZESKIM BRZETYSŁAWIE I (ROZDZIAŁ I., CZĘŚĆ 1.), wygnaną z Czech przez własnego syna Spitygniewa. Wedle nowszych hipotez małżeństwo Judyty z królem Piotrem, wzmiankowane jedynie przez Kosmasa, nigdy nie doszło do skutku, tym bardziej, że Piotr Orseolo umarł najprawdopodobniej wkrótce po oślepieniu w 1046 lub 1047.

Samuel Aba

KRÓL WĘGIERSKI
1041–1044

Ojciec: Csaba (Ceba)

Był on synem Paty, wodza węgierskiego. W 1001 otrzymał od króla Stefana I nowo utworzoną godność palatyna (nadżupana vel żupana nadwornego – najwyższego urzędnika dworu). Ok. 1005 brał udział w poświęceniu opactwa benedyktynów w Pannonhalma i między 1005 a 1010 pojął za żonę królewską córkę. Data jego śmierci nie jest znana, podobnie jak i miejsce pochówku.

Matka: Księżniczka węgierska

Starsze opracowania czyniły króla Samuela szwagrem Świętego Stefana, obecnie jednak badacze skłaniają się ku hipotezie, że nieznana z imienia córka księcia Gézy była nie żoną, lecz matką Samuela Aby. Przemawiają za tym głównie względy chronologiczne, jako że Samuel należał do pokolenia Piotra Orseolo – niewątpliwego siostrzeńca króla Stefana. Przypuszcza się, że nieznana z imienia księżniczka węgierska urodziła się w końcu lat 80. X w., jej dalsze losy nie są znane.

*

Urodził się przypuszczalnie przed 1010. Początkowo nosił imię Aba (Oba, Owo, Owon lub Ouban), a imię Samuela przybrał podczas chrztu na cześć cara bułgarskiego Samuela Komitopula, teścia swojej ciotki (zob. w biogr. księcia Gézy). U schyłku życia Stefana I nosił z jego nominacji tytuł palatyna, a po śmierci króla (1038) został przywódcą stronnictwa tzw. panów węgierskich – możnowładztwa węgierskiego, stojącego w opozycji do Piotra Orseolo i otaczających go cudzoziemców. W 1041 doszło do otwartego buntu, w wyniku którego król Piotr zbiegł za granicę, a na tron został powołany Samuel. Ze względu na trudną sytuację wewnętrzną jego koronacja odbyła się dopiero 22 kwietnia 1044

w Csanád. 5 lipca 1044 pod Ménfö w pobliżu Györ został pokonany przez wojska cesarza niemieckiego Henryka III, który ponownie osadził na tronie Piotra Orseolo. Udało mu się zbiec z pola bitwy, został jednak schwytany i stracony na polecenie Piotra. Spoczął w opactwie Abasár lub w klasztorze w Sáros (Szarysz).

Małżonka króla Samuela:

Poslubiona zapewne w latach 1028–30:

NIEZNANA

Przypuszcza się, że była przedstawicielką jednego z możnowładczych rodów węgierskich. Po śmierci męża (1044) wraz z synami schroniła się na Rusi; jej dalsze losy nie są znane. Wedle starszych hipotez żoną Samuela Aby była nieznana z imienia córka księcia Gézy, tutaj opisana jako matka króla.

Dzieci króla Samuela i jego żony (1–4):

1–2 DWIE CÓRKI. Nic o nich nie wiadomo.

3 PIOTR ABA. Urodził się zapewne po 1028–30. Po śmierci ojca wraz z matką i bratem zbiegł na Ruś. Powrócił później na Węgry, gdzie dzierżył godność palatyna (wzmiankowany w 1067 jako darczyńca opactwa w Százd). Zmarł w 1074.

Według *Europäische Stammtafeln* pozostawił syna, zmarłego po 1074, którego imię nie jest znane (nic także nie wiadomo o jego żonie oraz ewentualnych potomkach).

4 DOMOSZLÓ. Urodził się zapewne po 1028–30, po śmierci ojca wraz z matką i bratem schronił się na Rusi. Przez część badaczy jest uważany za protoplastę węgierskiego rodu Aba.

Andrzej I

KRÓL WĘGIERSKI
1046–1060

Ojciec: Vazul (Vaszoly), książę Nitry | biogr. księcia Gézy, s. 163
Matka: nieznana członkiki rodu Táronya | s. 164
Rodzeństwo: biogr. księcia Gézy

*

Zwany Białym oraz Katolickim, urodził się chyba ok. 1015 (przed 1020). Jego pogańskie imię nie jest znane, imię Andrzeja przyjął natomiast (ok. 1046) na dworze kijowskim podczas chrztu w obrządku wschodnim. Po stłumieniu buntu ojca w 1035–38 został wraz z braćmi wygnany i schronił się w Czechach. Dzięki interwencji Henryka III w 1042 otrzymał we władanie część Węgier, którą jednak rychło postradał po wycofaniu się armii cesarskiej (II połowa 1042), po czym ponownie usunął się na dwór czeski. Ok. 1043 wraz z braćmi wyjechał do Polski, gdzie pozostał Béla, natomiast Andrzej oraz Lewenta podążyli do Kijowa, szukać pomocy u Jarosława Mądrego. Korzystając z buntu pogańskiego skierowanego przeciwko Piotrowi Orseolo, jesienią 1046 książęta na czele ruskich hufców wkroczyli na Węgry i usunęli Piotra z tronu. Z początkiem 1047 Andrzej został obwołany królem i koronowany w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár (Białogrodzie Stołecznym). W 1057 wyznaczył następcą swego syna Salomona, łamiąc wcześniejsze układy, które przewidywały sukcesję młodszego brata, Béli, i początkując tym samym wojnę domową. W 1060 pod Mosony armia Andrzeja, wspierana przez oddziały cesarskie, została rozgromiona przez Bélę, wspomaganego przez hufce polskie; ciężko ranny król zdołał zbiec z pola bitwy, lecz został wkrótce schwytany i na polecenie brata osadzony w grodzie Zirc. Zmarł tam jesienią (przed 6 grudnia) 1060 i spoczął w ufundowanym przez siebie opactwie benedyktynów św. Anina w Tihany nad jeziorem Balaton.

Małżonka (małżonki) Andrzeja I:

1. Poślubiona albo przed 1039 na Węgrzech, albo z początkiem lat 40. XI w. w Czechach:

NIEZNANA

Europäische Stammtafeln podają, że pochodziła z Węgier i była poganką (w takim wypadku małżeństwo z Andrzejem I zawarła prawdopodobnie przed 1039 na Węgrzech), zaś Słownik władców Europy średniowiecznej (J. Dobosz i M. Serwański) sugeruje za K. Jasińskim, że pierwsza małżonka Andrzeja pochodziła z Czech i została przez niego poślubiona na początku lat 40. XI w. Wedle innych danych była jedynie nałożnicą.

2. Poślubiona w Kijowie zapewne ok. 1046:

ANASTAZJA KIJOWSKA

Była córką Jarosława I Mądrego, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, i jego drugiej żony Ingegerdy (Anny), córki Olafa Skötkonunga, króla Szwecji. Urodziła się ok. 1023. Po detronizacji męża wspólnie z synami schroniła się na dworze cesarskim, a następnie z młodszym Dawidem udała się do Austrii. Powróciła na Węgry po objęciu władzy przez Salomona we wrześniu 1063, jednak po jego detronizacji w 1074 po raz kolejny musiała uciekać za granicę. Ostatecznie osiadła w austriackim opactwie Admont, gdzie przywdziała welon zakonny pod imieniem Agmundy. Zmarła w latach 1074–96 i spoczęła w Admont.

Dzieci Andrzeja I z pierwszego małżeństwa (1–2):

1 JERZY (JURIJ). Miał być synem Andrzeja i jego konkubiny lub pogańskiej żony; pojawia się dopiero w dużo późniejszych źródłach (*Chronicon Dubnicense*). Urodził się zapewne z początkiem lat 40. XI w. Jego pogańskie imię nie jest znane, imię Jerzego przybrał podczas chrztu w obrządku prawosławnym, który miał zapewne miejsce podczas chrztu ojca ok. 1046 w Kijowie. W 1055 r. wyjechał jakoby do Szkocji, gdzie osiadł i dał początek arystokratycznemu rodowi Drummond (czego nie potwierdzają najważniejsze brytyjskie opracowania genealogiczne, m.in. *The Complete Peerage i Burke's Dormant and Extinct Peerages*, niemniej *Peerage & Baronetage (Burke's Peerage)* odnotowuje, że przodkowie Drummondów przywę-

drowali z Węgier). Wydaje się jednak mało prawdopodobne, by Andrzej miał syna starszego od Salomona (ur. 1053), tym bardziej, że w 1050 uczynił on swoim sukcesorem młodszego brata, przyszłego Bélę I.

2 Adelajda (Adleta), żona Wratysława II, króla Czech (Rozdział I., część 1.).

Dzieci Andrzeja I i Anastazji Kijowskiej (1–3):

1 Eufemia (Ludmiła). Dawniejsze opracowania czyniły ją córką Béli I, lecz nowsze (B. Krzemieńska) sugerują, że ojcem Eufemii (Ludmiły) był raczej jego starszy brat Andrzej I, na co wskazuje choćby ruskie imię jej najstarszego syna. Poślubiła Ottona I Pięknego, księcia ołomunieckiego (Rozdział I., część 1., biogr. Brzetysława I).

2 Salomon | s. 186

3 Dawid. Urodzony między 1053 a 1060, po obaleniu rządów ojca (1060) u boku matki i starszego brata musiał uchodzić z kraju. Schronili się początkowo na dworze cesarskim, skąd Anastazja wraz z Dawidem przeniosła się do Austrii; oboje powrócili na Węgry po akcesji króla Salomona (późne lato 1063). Ostatnia wzmianka o Dawidzie jako osobie żyjącej pochodzi z 1094, kiedy to przekazał darowiznę benedyktyńskiemu opactwu św. Anina w Tihany nad Balatonem – miejscu ostatniego spoczynku jego ojca. Sam książę również został tam pochowany, jednak rok jego śmierci nie jest znany. Nic także nie wiadomo o jego żonie i potomstwie.

Béla I

KRÓL WĘGIERSKI
1060–1063

Ojciec: Vazul (Vaszoly), książę Nitry | biogr. księcia Gézy, s. 163
Matka: nieznana członkiki rodu Táronya | s. 164
Rodzeństwo: biogr. księcia Gézy

*

W kronikach węgierskich pojawia się z przydomkiem Benin, którego znaczenie nie jest jasne; G. Labuda wywodzi go od łacińskiego słowa *bena*, „chromy", podczas gdy J. Dowiat sugeruje, że było to chrześcijańskie imię księcia – nawiązujące do św. Benigna. Na świat przyszedł ok. 1020. Po stłumieniu pogańskiego buntu ojca (1035–38) został wraz z braćmi wygnany z Węgier, po czym najprawdopodobniej schronił się w Czechach. Ok. 1043 synowie Vazula trafili na dwór polski, gdzie Béla przyjął chrzest w obrządku rzymskim i imię Wojciecha (Adalberta). Powrócił do ojczyzny na wezwanie brata w 1048 lub 1050 i otrzymał od Andrzeja *Tercia pars Regni* („trzecią część królestwa", składającą się z księstw nitrzańskiego i biharskiego) oraz przyrzeczenie następstwa tronu. Sytuacja zmieniła się po narodzinach królewicza Salomona (1053), który w 1057 został przez Andrzeja wyznaczony sukcesorem. Na przełomie lat 1058–59 lub 1059–60 zagrożony utratą dzielnicy Béla zbiegł do Polski. Powrócił na Węgry w 1060 i pod Mosony prowadzona przezeń polsko-węgierska armia pokonała wojska Andrzeja I oraz wspierające je oddziały cesarskie. 6 grudnia 1060 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár Béla został ukoronowany na króla Węgier. Zmarł nagle na przełomie lipca i sierpnia (wedle innych źródeł 11 września lub w grudniu) 1063 i został pochowany w ufundowanym przez siebie opactwie benedyktyńskim w Szekszárd.

Małżonka Béli I:

Poślubiona między 1041 a 1045 (ok. 1043) w Polsce:

KRÓLEWNA POLSKA (IMIĘ NIEZNANE)

Była córką Mieszka II Lamberta, króla Polski z dynastii Piastów, oraz jego żony Rychezy (Ryksy), córki palatyna reńskiego Herenfrieda Ezona i cesarzówny Matyldy, córki Ottona II. Urodzona zapewne między ok. 1018 a 1025, zmarła po 1052 na Węgrzech.

Dzieci Béli I i jego małżonki (1–9):

1 GÉZA I | s. 189

2 ? CÓRKA (HELENA, LANKA). Jej przynależność do potomstwa króla Béli I jest hipotetyczna. Przed 1064 jej mężem został ROŚCISŁAW WŁADYMIROWICZ, KSIĄŻĘ WŁODZIMIERSKO-WOŁYŃSKI (DO 1060) ORAZ KSIĄŻĘ NA TMUTARAKANIU (OD 1064) (ur. 1038 lub ok. 1045, otruty 3.02.1066 w Chresoniu lub Tmutarakaniu), syn Włodzimierza Jarosławowicza, księcia nowogrodzkiego z dynastii Rurykowiczów, i jego żony Ody, zapewne córki Lupolda, hrabiego Stade. Źródłom znanych jest trzech ich synów. Nieznana z imienia córka Béli I zmarła zapewne w 1095.

3 ZOFIA. Według W. Wegenera (*Genealogischen Tafeln zur mitteleuropäischen Geschichte*) była córką „królowej Tuty" (ZOB. BIOGR. PIOTRA ORSEOLO), która po 1050 miała jakoby zostać drugą żoną Béli I; hipotezę tę odrzuca jednak większość opracowań. Urodziła się zapewne ok. 1045–50, a w 1062–63 wyszła za mąż za ULRYKA I, MARGRABIEGO KRAINY OD 1045ORAZ MARGRABIEGO ISTRII OD 1060 (zm. 6.03.1070), syna Poppona I z Weimaru, margrabiego Krainy i Istrii, i jego żony Hadamut, córki Werianda, hrabiegu Istrii i Friulu. Mieli kilkoro dzieci; jedną z córek mogła być Wirpirka, domniemana żona księcia CZECH KONRADA I (ROZDZIAŁ I., CZĘŚĆ 1.). Drugim mężem Zofii został w 1070–71 MAGNUS, KSIĄŻĘ SASKI OD 1072 (ur. ok. 1045, zm. Erthensburg 23.08.1106), syn Ordulfa, księcia saskiego z dynastii Billungów, oraz jego pierwszej żony Ulfhildy, córki Olafa II Świętego, króla Norwegii. Dochowali się dwóch córek. Zofia zmarła 18 czerwca 1095 i została pochowana w kościele klasztornym św. Michała w Lüneburgu, gdzie w 1106 dołączył do niej małżonek – ostatni męski przedstawiciel Billungów.

4 Władysław I Święty | s. 194

5 ? Eufemia (Ludmiła), żona księcia ołomunieckiego Ottona I (dalsze szczegóły w biogr. Andrzeja I).

6 ? Córka. Jej węgierskie imię nie jest znane, natomiast po zaślubinach przyjęła imię Marii. W 1068 poślubiła Andronika Dukasa, księcia bizantyjskiego, od 1071 cesarza wschodniorzymskiego – koregenta starszego brata (ur. ok. 1057, zm. po 1081), młodszego syna cesarza Konstantyna X Dukasa oraz jego drugiej żony Eudoksji Makrembolitissy, córki Jana Makrembolitesa, od śmierci męża z własnego tytułu cesarzowej wschodniorzymskiej. Nic nie wiadomo o dzieciach z ich mariażu, nie jest także znana data śmierci córki Béli I.

7 Lambert. Urodził się po 1050 na Węgrzech. Na mocy układu z Győr (20.01. 1064) wspólnie ze starszymi braćmi (lub tylko z najstarszym Gézą) władał w należącej wcześniej do ich ojca „trzeciej części królestwa" (*Tercia pars Regni*), zaś po objęciu tronu przez Władysława I (1077) otrzymał od brata część owej dzielnicy – księstwo nitrzańskie (wedle innych opracowań panował w księstwie biharskim). Zmarł ok. 1096, zapewne bezżennie i bezpotomnie (zob. biogr. króla Gézy I).

8 Helena (Ilona). W Kroacji zwano ją Piękną Heleną (Jelena Lijepa lub Lepa). Na świat przyszła po 1050. W 1064 poślubiła Zwonimira, bana Slawonii od ok. 1060, w 1075 mianowanego następcą kroackiego tronu, króla Kroacji od tego samego roku (pod imieniem Dymitra, stąd znany także jako Dymitr Zwonimir) (zm. (20.04?) 1088–89), którego filiacja nie jest znana. Mieli kilkoro dzieci. Po śmierci męża i młodszego syna (ok. 1088–89) została ogłoszona królową Kroacji, lecz jej panowanie opierało się jedynie na węgierskich wojskach Władysława I, praktycznie okupujących kraj. Zmarła ok. 1091 (1095).

9 Córka (imię nieznane). Wedle niektórych opracowań (W. Swoboda) nosiła imię Zofii i była nieślubną córką Béli. Urodzona po 1050, ok. 1077–95 została żoną węgierskiego hrabiego Lamberta z rodu Hont-Pázmány (stracony 1132), z którym miała syna. Zmarła w bliżej nieznanym czasie po 1116.

Salomon

KRÓL WĘGIERSKI
1063–1074

Ojciec: ANDRZEJ I | s. 178
Matka: ANASTAZJA KIJOWSKA | s. 180
Rodzeństwo: BIOGR. ANDRZEJA I

*

Urodził się w 1053. W 1057 ojciec wyznaczył go swoim następcą i nakazał koronować. Po objęciu władzy przez Bélę I w 1060 rodzina jego brata musiała jednak uciekać z kraju; schronili się na dworze króla rzymsko-niemieckiego Henryka IV, z którego siostrą ożeniony był Salomon. W 1063 król Henryk najecha Węgry i po niespodziewanej śmierci Béli I doprowadził do osadzenia szwagra na tronie. Powtórna koronacja Salomona miała miejsce w 1063 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Na mocy porozumienia z synami Béli, zawartego 20 stycznia 1064 w Győr, musiał oddać im należącą wcześniej do stryja „trzecią część królestwa" (*Tercia pars Regni*). 11 kwietnia tego roku w katedrze śś. Piotra i Pawła w Peczu (Pécs) został po raz trzeci ukoronowany na króla Węgier. 14 marca 1074 w bitwie pod Mogyoród został pokonany przez swojego kuzyna Gézę (I) i zbiegł do Niemiec, uwożąc ze sobą insygnia koronacyjne. Pomimo podejmowanych później wielokrotnie starań (z pomocą cesarza Henryka IV i papieża Grzegorza VII), nie udało mu się powrócić na tron. W 1083 przeniósł się na tereny zajmowane przez Pieczyngów. Niektóre opracowania podają, że pojął tam za żonę córkę jednego z wodzów (książąt) plemiennych. Według kronikarza Annalisty Saxona zginął podczas bitwy Pieczyngów z armią bizantyjską w 1087 (tę samą datę podaje Włodzimierz Dworzaczek). *Gesta Hungarorum* przekazuje natomiast informację, że Salomon osiadł w Puli (Poli) na wybrzeżu Adriatyku, gdzie żył do śmierci w odosobnieniu i całkowitej nędzy i gdzie także znalazł spoczynek.

Małżonka Salomona:

Poślubiona z początkiem 1063 (w Székesfehérvár):

Judyta (Judyta Maria) Salicka

W starszych opracowaniach występuje pod podwójnym imieniem: (drugie imię mogła przyjąć po późniejszych zaślubinach z księciem polskim, dla odróżnienia od jego pierwszej żony, należy jednak tę hipotezę traktować z ostrożnością). Była córką Henryka III, cesarza rzymsko-niemieckiego z dynastii salickiej, i jego drugiej żony Agnieszki, córki Wilhelma V Wielkiego, księcia Akwitanii i hrabiego Poitou. Urodziła się w 1047 (przed 9 kwietnia) lub też latem 1054. Po detronizacji męża (1074) osiadła w Ratyzbonie, a zostawszy wdową, w 1088 poślubiła Władysława I Hermana, księcia Polski od 1079 (ur. 1042–44, zm. 4.06.1102), syna Kazimierza I Odnowiciela oraz jego żony Dobroniegi Marii, córki Włodzimierza I Wielkiego, wielkiego księcia kijowskiego. Władysław Herman był od 1086 wdowcem po Judycie, córce króla Czech Wratysława II, z którą miał syna (Rozdział I., część 1.), natomiast z drugą żoną dochował się trzech córek. Po śmierci drugiego męża Judyta powróciła do Niemiec, gdzie zmarła 14 marca po 1105. Jej małżeństwo z Salomonem pozostało bezdzietne (*Europäische Stammtafeln* podaje błędną informację, jakoby owocem ich związku była córka imieniem Zofia, żona hrabiego Poppona, pana na Roggenstein, przodka hrabiów Bergu).

Géza I

KRÓL WĘGIERSKI
1074–1077

Ojciec: BÉLA I | s. 178
Matka: KRÓLEWNA POLSKA | s. 180
Rodzeństwo: BIOGR. BÉLI I

*

Urodził się zapewne w 1044 lub 1045 (przed 1048) w Polsce, gdzie wówczas przebywał jego wygnany ojciec; na Węgry przyjechał wraz z Bélą w 1048 lub 1050. Po objęciu tronu przez Salomona (1063), który odmówił wydzielenia mu należącej wcześniej do ojca dzielnicy (*Tercia pars Regni*), wyjechał ponownie na dwór polski. Wspomagany przez wojska Bolesława Szczodrego w grudniu 1063 pojawił się na Węgrzech i wymógł na Salomonie zawarcie ugody (20.01.1064 w Györ) – na jej mocy w zamian za uznanie praw kuzyna do tronu i jego zwierzchności otrzymywał ową „trzecią część królestwa". Niebawem przy pomocy młodszego brata Władysława wzniecił bunt i 14 marca 1074 pod Mogyoród pokonał armię królewską, zmuszając Salomona do ucieczki z kraju. Wobec braku insygniów (wywiezionych przez zbiegłego króla), sakra koronacja Gézy odbyła się dopiero w 1075 w bazylice w Székesfehérvár diademem otrzymanym od cesarza Michała VII (ów diadem stał się podstawą korony św. Stefana – głównego insygnium Królestwa Węgier). Zmarł po krótkiej chorobie dnia 25 kwietnia 1077 i spoczął w ufundowanym przez siebie kościele NMP w Waczu (Vác, niem. Waitzen).

Małżonka (małżonki) Gézy I:

1. (Domniemana) poślubiona w 1062–63 w Niemczech:

ZOFIA Z LOOZ

Według części opracowań pierwsza małżonka Gézy nosiła imię Zofii i wywodziła się z rodu hrabiów Looz w Lotaryngii, będąc

albo córką hrabiego Gizelberta i jego żony Erlendy z Jodoigne, albo – co wydaje się mniej prawdopodobne ze względów chronologicznych – córką hrabiego Emmona III i siostrą Arnolda I. Została przypuszczalnie zaślubiona podczas bytności Gézy w charakterze zakładnika na dworze cesarskim w Niemczech, który ustala się na lata 1062–63. Biorąc pod uwagę daty narodzin jej domniemanych dzieci, mogła urodzić się ok. 1044–46. Zmarła zapewne przed ślubem Gézy z Synadeną (1065–75). Według części opracowań to pierwsze małżeństwo – którego istnienie oparte jest na stosunkowo kruchych podstawach źródłowych – w ogóle nie miało miejsca (W. Dworzaczek), a wszystkie dzieci króla pochodziły z jego związku z Synadeną.

2. Poślubiona najpewniej w latach 1064–75 (część badaczy sugeruje lata 1064–67, inni datują zawarcie małżeństwa na okres między październikiem 1073 a październikiem 1074):

SYNADENA BIZANTYJSKA

Była córką Teodula Synadenosa, Greka z Bizancjum, i jego nieznanej z imienia małżonki, siostry cesarza wschodniorzymskiego (bizantyjskiego) Nicefora III Botaniatesa; niektórzy badacze wysuwają hipotezę, że jej mężem nie był Géza, lecz jego młodszy brat, książę nitrzański Lambert, jednakże źródła określają Synadenę wprost „żoną króla Węgier". Urodziła się zapewne w latach 50. XI w. Przeżyła męża, nie jest jednak pewne czy po jego śmierci (1077) powróciła do ojczyzny, czy pozostała na Węgrzech.

Potomstwo Gézy I i Synadeny Bizantyjskiej (1–4):

Dzieci 1–2 mogły pochodzić z hipotetycznego pierwszego mariażu króla

1 ? CÓRKA. W *Europäische Stammtafeln* figuruje jako córka Gézy i Zofii von Looz, nie są jednak znane źródła, na których oparto tę informację. Urodzona hipotetycznie w 1064–65, została żoną nieznanego bliżej MOŻNOWŁADCY WĘGIERSKIEGO i miała z nim syna IWANA, PRETENDENTA DO TRONU WĘGIER, wzmiankowanego przez *Chronica Ungarorum,* straconego między 1120 a 1125. Data śmierci nieznanej z imienia córki Gézy I nie jest znana.

2 KOLOMAN | s. 197

3 ALMOS. Urodził się ok. 1068 lub ok. 1075. W 1091 uzyskał od swojego stryja Władysława I księstwo Slawonii – część Kroacji

(wedle Dworzaczka posługiwał się tytułem króla kroackiego), które utracił w 1095 na rzecz króla Kroacji Piotra. Władysław I, sam nie posiadający męskiego potomka, przeznaczył go na sukcesora, jednak po śmierci króla w 1095 tron węgierski zdobył z polską pomocą starszy brat Almosa. Niemniej młodszy królewicz został chyba później dopuszczony do współrządów, skoro *Chronicon Posoniesnse* podaje, że w 1098 otrzymał „diadem". W 1105 Koloman nadał mu księstwo nitrzańskie, lecz mniej więcej w tym samym czasie Almos wszczął bunt, samemu ogłaszając się królem. Pojmany niebawem, z rozkazu brata został wraz ze starszym synem oślepiony; miało to miejsce w latach 1108–09, w 1113 lub w 1117. Okaleczonych Arpadowiczów osadzono w klasztorze w Pécsvárad, skąd po jakimś czasie Almosa wydalono do Konstantynopola. Zmarł tam (1 września?) 1129. W 1137 Béla II nakazał sprowadzenie prochów ojca na Węgry i pochowanie w nekropolii w Székesfehérvár.

Żoną Almosa została 21 sierpnia 1104 na Węgrzech:

Przedsława Światopełkowna, córka Światopełka II Michała, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, i jego pierwszej nieznanej żony, wcześniejszej nałożnicy. Biorąc pod uwagę datę narodzin jej córki Adelajdy, urodziła się najpóźniej w latach 90. XI w. Dalsze jej losy nie są znane.

Dzieci Almosa i Przedsławy (A–E):

A Adelajda, żona księcia czeskiego Sobiesława I Udalryka (Rozdział I., część 1.).

B Bela II Ślepy | s. 205

C Córka. Imię księżniczki nie zostało przekazane przez znane źródła; przypuszcza się, że mogła nosić imię Jadwiga (jak podają m.in. *Europäische Stammtafeln* oraz *Genealogia* W. Dworzaczka) lub Zofia. Przed 1132 wyszła za Adalberta Austriackiego zwanego Pobożnym, wójta katedralnego w Pasawie oraz pana Mödling, Klosterneuburg i Wienerwald (ur. 13.02, ok. 1104–05?, zm. 8–9.11.1137 lub 1138), syna Luitpolda (Leopolda) III Świętego (Pobożnego), margrabiego austriackiego z dynastii Babenbergów, i albo jego pierwszej domniemanej żony, córki Walchuna (Wal-

chuma) z Perg, albo jedynej znanej źródłom żony margrabiego, cesarzówny Agnieszki z Waiblingen, córki Henryka IV. Adalbert był wcześniej żonaty z nieznaną bliżej Adelajdą, jednak ani z nią, ani z księżniczką węgierską nie dochował się znanych źródłom dzieci. Nie jest znana data śmierci córki księcia Almosa.

D Maria. Wedle jednej z hipotez żona Konrada II, księcia znojemskiego (Rozdział I., część 1., biogr. Konrada I), była siostrą Adelajdy, żony księcia czeskiego Sobiesława I Udalryka, a zatem córką księcia Almosa.

E Elżbieta, pierwsza żona Mieszka III Starego, księcia wielkopolskiego i krakowskiego (szczegóły zob. biogr. Béli II Ślepego).

4 ? Córka. W *Europäische Stammtafeln* występuje ona wprawdzie jako córka króla Gézy I, nie są jednak znane źródła, na których oparto tę informację. Jej mężem był N z Miskolc, z którym miała syna Borysa, pretendenta do tronu Węgier (wygnany do Bizancjum w latach 1120–25; być może identyczny z młodszym synem króla Kolomana, Borysem Konradem). Data śmierci nieznanej z imienia domniemanej księżniczki węgierskiej nie jest znana.

Władysław I Święty

KRÓL WĘGIERSKI
1077–1095

Ojciec: BÉLA I | s. 178
Matka: KRÓLEWNA POLSKA | s. 180
Rodzeństwo: BIOGR. BÉLI I

*

Urodził się ok. 1046 (przed 1048) w Polsce, gdzie przebywał wówczas jego wypędzony z Węgier ojciec; w 1048 lub 1050 Béla wraz z rodziną powrócił na Węgry. Część autorów przyjmuje, że w 1063 Władysław otrzymał od króla Salomona księstwo biharskie, jednak bardziej prawdopodobne wydaje się, że po objęciu rządów przez kuzyna wraz ze starszym bratem Gézą wyjechał na dwór polski (być może pozostał tam nawet po powrocie Gézy na Węgry w 1063). Po zawarciu z Salomonem układu pokojowego (20.01. 1064 w Györ), synom Béli I przypadła w udziale należąca niegdyś do ich ojca „trzecia część królestwa" (*Tercia pars Regni*), na którą składały się księstwa biharskie i nitrzańskie. Władysław wspierał starszego brata w walce o węgierską koronę, m.in. podczas zwycięskiej bitwy pod Mogyoród 14 marca 1074, a po wstąpieniu Gézy na tron otrzymał od niego księstwo nitrzańskie. W 1077 Géza I wyznaczył go swoim następcą i być może doprowadził do jego elekcji. Po śmierci brata Władysław objął władzę na Węgrzech, po czym koronował się bizantyjskim diademem Gézy. Przypuszcza się, że powtórna koronacja Władysława miała miejsce wiosną 1081 w Székesfehérvár z użyciem oryginalnych insygniów, odesłanych przez Salomona. Zmarł 29 lipca (lub 20 czerwca) 1095 w Nitrze podczas przygotowań do wyprawy na Czechów i spoczął w ufundowanym przez siebie opactwie benedyktyńskim w Somogyvár. 27 lipca 1192 został kanonizowany przez papieża Celestyna III, a część relikwii królewskich przeniesiono do katedry w Nagyvárad (Wielki Waradyn, obecnie rumuńska Oradea).

Małżonka Władysława I:

Poślubiona w lub po 1077:

ADELAJDA Z RHEINFELDEN

Była ona córką Rudolfa z Rheinfelden, księcia Szwabii, od 1077 króla (antykróla) rzymsko-niemieckiego, i jego drugiej żony Adelajdy, córki Odona (Ottona), margrabiego Susy i hrabiego Sabaudii i Chablais. Na świat przyszła ok. 1065 (między 1067 a 1070), a zmarła w maju 1090 i została pochowana w katedrze św. Michała w Veszprémie.

Córki Władysława I i Adelajdy z Rheinfelden (1–2):

1 IRENA (PIROSKA, PRYSKA). Jej przynależność do potomstwa Władysława I budzi ostatnio wątpliwości badaczy, alternatywnie mogła ona być córką króla Kolomana. Niepewne jest także jej węgierskie imię; po zamążpójściu i przejściu na prawosławie zwała się Ireną. Urodziła się zapewne ok. 1085–90. W 1104–05 poślubiła JANA KOMNENA DUKASA, następcę bizantyjskiego tronu oraz (pod imieniem JANA II) koregenta ojca od 1092, CESARZA WSCHODNIORZYMSKIEGO OD 1118 (ur. Konstantynopol 1.09. 1087 lub 1088, zm. góry Taurus, Cylicja 8.04.1143), syna Aleksego I, cesarza Bizancjum z dynastii Komnenów, i jego żony Ireny, córki księcia bizantyjskiego Andronika Dukasa; dochowali się licznych dzieci. W późniejszych latach cesarzowa wycofała się do monasteru, gdzie przyjęła śluby zakonne i imię KSENII. Zmarła 13 sierpnia 1134. Jest świętą Cerkwi prawosławnej.

2 CÓRKA. Urodziła się przypuszczalnie ok. 1082–90. Jej mężem został przed 1191 Jarosław I ŚWIATOPEŁKOWICZ, KSIĄŻĘ WŁODZIMIERSKO-WOŁYŃSKI OD OK. 1100 (ur. może ok. 1080–85, poległ pod murami Włodzimierza Wołyńskiego 05.1123), syn Światopełka II Michała Izjasławowicza, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, i jego pierwszej żony, wcześniejszej konkubiny, której filiacja nie jest znana. Data śmierci córki nieznanej z imienia króla Władysława I nie zachowała się, ale zmarła ona raczej przed zawarciem przez Jarosława Światopełkowicza drugiego małżeństwa, zapewne z księżniczką polską, córką byłej królowej węgierskiej Judyty (ZOB. BIOGR. KRÓLA SALOMONA), które datuje się na lata 1101–11.

Koloman

KRÓL WĘGIERSKI
1095–1116

Ojciec: Géza I | s. 189
Matka: Zofia z Looz lub Synadena Bizantyjska | ss. 190, 191
Rodzeństwo: biogr. Gézy I

*

Zwany był Uczonym, który to przydomek zawdzięczał zamiłowaniu do nauki i prawa (zasłynął jako prawodawca). Urodził się ok. 1065 lub ok. 1070–75, w pierwszym (domniemanym) lub drugim (jedynym) małżeństwie ojca. Król Władysław I, który wyznaczył swoim następcą jego młodszego brata Almosa, planował zamknięcie Kolomana w klasztorze, ten jednak zbiegł do Polski (1093). Po śmierci stryja latem 1095 przybył na Węgry na czele wojsk polskich, przejął władzę i koronował się na króla w Székesfehérvár. W 1102 opanował Kroację i Dalmację (Chorwacja); odtąd tytułował się „królem Węgier, Slawonii, Kroacji i Dalmacji" – ów tytuł przejęli następnie jego sukcesorzy na węgierskim tronie. W następnych latach stłumił bunt Almosa, który ogłosił się królem i z pomocą niemiecką próbował przejąć władzę w kraju (w 1108–09, 1113 lub 1117 z rozkazu Kolomana został on pojmany i oślepiony). Zmarł 3 lutego lub 3 marca 1116 i spoczął w królewskiej nekropoli w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár.

Małżonki Kolomana

1. Poślubiona w (ok.) 1097 na Węgrzech:

Księżniczka sycylijska

W niektórych opracowaniach figuruje jako Felicja oraz Buzilla (zdaniem austriackiego badacza Raimunda Kerbla to drugie imię jest wynikiem zniekształcenia francuskiego słowa *pucelle*, oznaczającego niezamężną dziewczynę, dziewicę). Była ona córką Rogera I, hrabiego Sycylii z dynastii Hauteville, i jego drugiej żony

Aremburgi z Mortain, córki Roberta, hrabiego Eu. Urodziła się ok. 1078, a zmarła ok. 1102 i została pochowana w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár.

2. Poślubiona w 1104:

Eufemia (Zofia) Władymirowna

Była ona córką Włodzimierza II Wsiewołodowicza Monomacha, wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, oraz jego drugiej żony, być może z pochodzenia Bizantyjki. Imię Zofii przyjęła po zamążpójściu. W 1113, będąc w końcowym okresie ciąży lub też bezpośrednio po porodzie, została oddalona przez Kolomana pod zarzutem zdrady małżeńskiej i odesłana na Ruś. W końcowym okresie życia wycofała się do kijowskiego monasteru, gdzie zmarła 4 kwietnia 1139. Pochowano ją w podziemiach cerkwi Spaskiej (Zbawiciela) na Berestowie w obrębie kijowskiej Ławry Pieczerskiej.

Dzieci Kolomana i księżniczki sycylijskiej (1–5):

1 ? Córka. Pomija ją W. Dworzaczek. Wedle stosunkowo późnej kompilacji *Chronica Ungarorum*, król Stefan II, sam nie posiadający męskiego potomka, mianował sukcesorem „syna swojej siostry… Saula". *Europäische Stammtafeln* podaje, że owa siostra króla Stefana nosiła imię Zofii i została poślubiona możnowładcy węgierskiemu Saulowi, hrabiemu Bihar (zm. po 1118), z którym dochowała się syna Saula, przed 1130 wyznaczonego następcą tronu przez Stefana II, który zmarł po wiośnie 1131, przypuszczalnie poległ podczas walk o władzę po śmierci wuja. Data śmierci owej domniemanej córki króla Kolomana nie jest znana.

2 ? Córka. Jej przynależność do potomstwa króla Kolomana poświadcza badacz genealogii Rurykowiczów, Nicolai de Baumgarten, który w tym przypadku oparł się na mało wiarygodnych przesłankach źródłowych. Jej mężem miał zostać ok. 1120 (lub 1117) Władymirko Wołodarowicz, książę halicki od 1141 (zm. 02.1152 lub 1153), syn Wołodara Rościsławowicza, księcia przemyskiego z dynastii Rurykowiczów, prawnuka wielkiego księcia kijowskiego Jarosława I Mądrego. Władymirko i jego żona dochowali się jedynego syna, sławnego później Jarosława Oś-

miomysła, księcia halickiego (zm. 1187). Data śmierci domniemanej córki króla Kolomana nie jest znana, podobnie miejsce jej pochówku.

3 Stefan II | s. 202

4 Syn (Władysław?). Bliźniak Stefana, na świat przyszedł w 1101, a zmarł w 1112. Spoczął najpewniej w nekropolii królewskiej w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár.

5 Córka (Piroska, Pryska?), żona cesarza bizantyjskiego Jana II, alternatywnie córka Władysława I Świętego (szczegóły zob. w jego biogr.).

Syn Kolomana i Eufemii Władymirownej:

Borys Konrad. Urodził się w 1113, według różnych autorów w Suzdalu, w Kijowie lub na Węgrzech. Nigdy nie został uznany przez Kolomana, niemniej po śmierci Stefana II wiosną 1131 stanął w szranki o węgierską koronę. Możliwe, że próby zdobycia w jego imieniu tronu (sam miał wówczas niespełna 10 lat) podjęto jeszcze wcześniej: *Chronica Ungarorum* odnotowuje bunt dwóch pretendentów „Iwana i Borysa", który ustala się na lata 1120–25. Rebelię stłumiono, po czym na rozkaz Stefana II Iwana stracono, a Borysa zesłano do Bizancjum. Filiacja obu wymienionych pretendentów nie jest znana, mogli być wnukami Gézy I po kądzieli (zob. w biogr. Gézy I), ponadto Borysa niektórzy badacze utożsamiają z synem króla Kolomana z drugiego małżeństwa. Ok. 1130 Borys Konrad pojawił się na dworze w Konstantynopolu, gdzie cesarz Jan II nadał mu godność panhypersebastosa. Uzyskawszy pomoc wojskową księcia polskiego Bolesława Krzywoustego, w 1132 zdołał zająć Spisz. 22 lipca tego roku nad rzeką Sajó jego oddziały, posiłkowane wojskami polsko-ruskimi, zostały rozgromione przez armię króla Béli II, a sam pretendent musiał szukać schronienia w Niemczech. Wspomagany przez Konrada III i księcia austriackiego Henryka II Jasomirgotta w 1146 najechał ponownie Węgry, lecz 11 września został pokonany przez króla Gézę II i zbiegł do Bizancjum. Zginął podczas bitwy z Pieczyngami w 1155–56 na granicy bizantyjsko-węgierskiej, w toku kampanii wojennej cesarza Manuela I.

Żoną Borysa Konrada została poślubiona przypuszczalnie przed 8 kwietnia 1143 w Bizancjum:

ANNA DUKAINA. Źródła nie przekazały dokładniejszych informacji o jej filiacji. Otto z Freising wzmiankuje, że była „krewną cesarza Jana [II]", zaś niektórzy współcześni autorzy (M.D. Sturdza) przypuszczają, że jej ojcem był Konstantyn Dukas, sebastos, syn Michała Dukasa, protostatora i sebastosa. Zapewne przeżyła małżonka i po jego śmierci została mniszką (gdzie?) jako Areta. Jej dalsze losy nie są znane.

Synowie Borysa Konrada (A–B):

A KOLOMAN. Urodził się on przypuszczalnie w latach 1137–45. W Bizancjum, gdzie osiadł, zwał się KONSTANTYNEM DUKASEM KALAMÁNOSEM. Był generałem armii bizantyjskiej. Od swojego kuzyna, Manuela I, otrzymał tytuł sebastosa, a w 1167 godność gubernatora Cylicji. W 1172–73 został pojmany i zastąpiony na stanowisku gubernatora przez Izaaka Dukasa. Zmarł po tym czasie.

Od Kolomana (Konstantyna Dukasa Kalamánosa) oraz jego bliżej nieznanej małżonki wywiódł się bizantyjski ród Kalamanosów.

B ? STEFAN. Przebywał na dworze bizantyjskim i w 1164 lub też – co bardziej prawdopodobne – w 1167 wspólnie ze starszym bratem został mianowany cesarskim gubernatorem Cylicji. Nie wiadomo czy się ożenił i czy miał dzieci.

Stefan II

KRÓL WĘGIERSKI
1116–1131

Ojciec: KOLOMAN | s. 197
Matka: KSIĘŻNICZKA SYCYLIJSKA | s. 198
Rodzeństwo: BIOGR. KOLOMANA

*

Urodził się w 1101. W 1105 król Koloman wyznaczył go swoim sukcesorem i doprowadził do koronacji Stefana na króla Kroacji. Po śmierci Kolomana (1116) wstąpił na tron Węgier i został koronowany po raz wtóry kilka dni później, w lutym lub marcu 1116 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Sam nie posiadając męskiego potomka, desygnował początkowo następcą swojego siostrzeńca Saula (ZOB. BIOGR. KOLOMANA), lecz na krótko przed śmiercią zmienił testament i wyznaczył dziedzicem stryjecznego brata Bélę, syna zmarłego na wygnaniu księcia Almosa. Od dłuższego czasu niedomagający władca zmarł na dyzenterię 1 marca 1131 i spoczął w katedrze w Nagyvárad (Wielki Waradyn, obecnie Oradea w Rumunii).

Małżonki Stefana II:

1. (Domniemana) poślubiona ok. 1120 lub przedtem:

(CHRYSTIANA?)

Miała ona jakoby być córką Roberta I, hrabiego Kapui. Małżeństwo to, odnotowane przez *Europäische Stammtafeln*, pomija *Genealogia* Włodzimierza Dworzaczka; nie jest również pewne imię owej hrabianki, znane tylko dzięki pierwszemu ze wspomnianych opracowań. Jeśli istniała, umarła najprawdopodobniej przed 1121, kiedy Stefan II ożenił się z Adelajdą z Riedenburga.

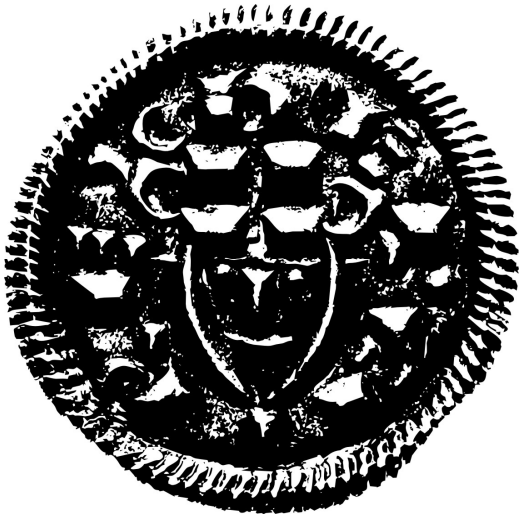
(2.) Poślubiona w 1121:

ADELAJDA Z RIEDENBURGA

Była córką Stefana z Riedenburga, burgrabiego Ratyzbony, oraz jego nieznanej bliżej żony. Nie są znane żadne daty z jej życia, nie wiadomo także, gdzie została pochowana.

Domniemana córka Stefana II:

ELŻBIETA. Współczesne źródła milczą o potomstwie Stefana II, a późniejsze donoszą wprost, że król nie miał żadnych dzieci z uwagi na „rozwiązły tryb życia [chorobę weneryczną?]". K. Jasiński uważa jednak, że ELŻBIETA, PIERWSZA ŻONA MIESZKA III STAREGO, mogła być jego córką. W takim przypadku mogła przyjść na świat ok. 1122 (SZCZEGÓŁY W BIOGR. BÉLI II ŚLEPEGO).

Béla II Ślepy

KRÓL WĘGIERSKI
1131–1141

Ojciec: Almos, król Kroacji | biogr. Gézy I, s. 192
Matka: Przedsława Kijowska | s. 193
Rodzeństwo: biogr. Gézy I

*

Urodził się ok. 1106–09. Pojmany wraz z ojcem przez króla Kolomana, został z jego rozkazu oślepiony – stało się to wedle różnych opracowań między 1108 a 1109, w 1113 lub w 1117. Przypuszczalnie w 1129 król Stefan II uwolnił go z klasztoru w Pécsvárad, gdzie był dotąd przetrzymywany, i mianował swoim sukcesorem. Po śmierci kuzyna w marcu 1131 objął tron i dnia 28 kwietnia koronował się w bazylice w Panny Marii w Székesfehérvár. Po zajęciu w 1137 północno-zachodniej części Bośni przybrał tytuł jej króla. Zmarł 13 lutego 1141 i znalazł spoczynek w królewskiej nekropoli w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár.

Małżonka Béli II:

Poślubiona 28 kwietnia 1129 (1127?):

Helena Serbska

Była córką Urosza I Wukanowicza zwanego Wielkim, wielkiego żupana Raszki (wschodnia część Serbii), oraz jego żony Anny, zapewne córki Konstantyna Diogenesa i (lub) siostrzenicy cesarza bizantyjskiego Aleksego I Komnena. Urodziła się po 1109. Po wstąpieniu na tron najstarszego syna (1141), wspólnie z bratem Beloszem objęła regencję na Węgrzech; urząd złożyła w 1146 po osiągnięciu przez Gézę II pełnoletniości. Nie jest znana ani data śmierci Heleny, ani miejsce pochówku.

Dzieci Béli II i Heleny Serbskiej (1–6):

1 Elżbieta. W literaturze pojawiły się także hipotezy, że była ona siostrą Béli II (córką Almosa), lub że jej ojcem był król Ste-

fan II. Jeśli należała do grona dzieci Béli II, na świat przyszła najwcześniej ok. 1128–29, zaś biorąc pod uwagę szacowaną datę przyjścia na świat jej pierworodnego dziecka, syna Odona (1141–49), jej narodziny musiały mieć miejsce najpóźniej w 1130. Między 1136 a 1140–41 została żoną Mieszka III Starego, księcia wielkopolskiego od 1138, księcia krakowskiego (seniora, księcia zwierzchniego) w latach 1173–77, w 1191, 1198 i od 1199 (ur. ok. 1122–25, zm. Kalisz 13–14.03. 1202), syna Bolesława III Krzywoustego, księcia polskiego z dynastii Piastów, i jego drugiej żony Salomei, córki Henryka I (Starszego), hrabiego Bergu. Spośród ich pięciorga znanych dzieci, najmłodsza córka, imienniczka matki, została poślubiona księciu Czech Sobiesławowi II (Rozdział I., część 1.). Elżbieta zmarła 21 lipca, prawdopodobnie w latach 1150–54. Po jej śmierci Mieszko pojął za żonę Eudoksję, księżniczkę ruską, i miał z nią dalsze dzieci.

2 Géza II | s. 208

3 Władysław II | s. 215

4 Stefan IV | s. 217

5 Almos. Urodził się w 1134 i umarł przed swoim ojcem, a może nawet przed 1138.

6 Zofia. Urodziła się przypuszczalnie w 1136–37, a 11 czerwca 1139 została zaręczona z Henrykiem Berengarem, królem rzymsko-niemieckim z dynastii Hohenstaufów (Staufów) od 1147 – koregentem ojca, króla Konrada III (ur. 01/06.1137, zm. 04/05. (08.?) 1150), do ślubu wszakże nie doszło z uwagi na przedwczesną śmierć narzeczonego. Zofia wstąpiła później do opactwa benedyktynek w Admont w Austrii. Data jej śmierci nie jest znana, ale można przypuszczać, że zmarła w swoim klasztorze i tam również została pochowana.

Géza II

KRÓL WĘGIERSKI
1141–1162

Ojciec: Béla II Ślepy | s. 205
Matka: Helena Serbska | s. 206
Rodzeństwo: biogr. Béli II

*

Urodził się ok. 1130 i po śmierci ojca (luty 1141) wstąpił na węgierski tron; sakra Gézy miała miejsce 16 lutego 1141 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Do osiągnięcia pełnoletniości w 1146 pozostawał pod regencją matki i jej brata Belosza. Zmarł 3 lub 31 maja 1162 i został pochowany w bazylice w Székesfehérvár.

Małżonka Gézy II:

Poślubiona w 1144 (po późnej wiośnie tego roku):

Eufrozyna Mścisławowna

Była córką Mścisława I Fiodora (Haralda), wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, oraz jego drugiej żony, córki Dymitra Zawidowicza, posadnika Wielkiego Nowogrodu. Urodziła się w latach 1128–30. Po śmierci męża (1162) przez krótki czas wchodziła w skład regencji sprawującej rządy w imieniu najstarszego syna. Po zajęciu tronu przez Władysława II w 1162 uciekła wraz z dziećmi do Austrii, skąd powróciła po odzyskaniu korony przez syna latem 1163. Skłócona z Bélą III z racji na faworyzowanie młodszego syna, Gézy, którego pragnęła osadzić na tronie, w 1186 została na rozkaz króla uwięziona w twierdzy Bronz (Braničevo), a w 1187 wygnana. Później powróciła na Węgry i w 1193 dokonała darowizny na rzecz kościoła św. Stefana w Székesfehérvár, gdzie zmarła w (lub po) 1193 i gdzie spoczęła.

Dzieci Gézy II i Eufrozyny Mścisławownej (1–8):

1 Elżbieta, małżonka księcia czeskiego Biedrzycha (Fryderyka) (Rozdział I., część 1.).

2 Stefan III | s. 212

3 Béla III | s. 219

4 Arpad. Urodził się ok. 1150 jako trzeci z synów Gézy II (kolejność starszeństwa królewiczów podają zgodnie *Chronicon Varadiense, Chronicon Zagrabiense* i *Chronicon Dubnicense*). Zmarł w dzieciństwie.

5 Géza. Urodził się ok. 1150 (w 1151?) jako czwarty syn królewski. Po przejęciu władzy w kraju przez stryjów, Władysława II, a później Stefana IV, wraz z matką i rodzeństwem schronił się w Austrii (1162); powrócili po ponownym objęciu tronu przez Stefana III latem następnego roku. Popierany przez matkę, która pragnęła osadzić go na tronie po śmierci króla (1172), konspirował przeciwko starszemu bratu Béli III, który w 1186 nakazał oboje uwięzić. Wkrótce Géza zdołał zbiec do Austrii, lecz książę Luitpold V odesłał go na Węgry. W roku następnym po raz kolejny uciekł za granicę, tym razem do Czech, lecz Sobiesław II postąpił tak samo jak książę austriacki i przekazał zbiega Béli III. Wolność odzyskał w 1189 na prośbę Fryderyka I Barbarossy, po czym na czele niewielkiego oddziału zbrojnych podążył za cesarzem na wyprawę krzyżową. Po nieoczekiwanej śmierci Staufa i rozwiązaniu krucjaty w 1190 Béla III polecił młodszemu bratu powrót do kraju, jednak Géza osiadł na terenie Bizancjum i przyjął imię Jana. Zmarł przed 1210 (1209).

Zapewne w latach 1190–91 poślubił on nieznaną Bizantyjkę.

Potomstwo (A–C):

A Aleksy. Urodził się po 1190 i po 1210 osiedlił się na Węgrzech (gdzie przyjął imię Géza?). Według niektórych opracowań jest protoplastą francuskiego rodu Rubempré.

B Syn (imię nieznane). Urodził się po 1190 a po 1210 wraz z bratem Aleksym przyjechał na Węgry, gdzie osiadł (być może przyjmując imię Stefana).

Jego synem być mógł:

Andrzej de Croÿ-Chanel. Źródła wzmiankują go między 1248 a 1278. Protoplasta francuskich rodów arystokratycznych Croÿ oraz Crouy-Chanel.

C Inne dzieci, o których brak informacji.

6 Helena. Urodziła się ok. 1150–55 lub ok. 1158, a 12 maja 1174 (1172?) została żoną Luitpolda (Leopolda) V zwanego Cnotliwym, księcia Austrii od 1177, kreowanego księciem Styrii w 1192 (ur. (ok.) 1157, zm. Graz 31.12. 1194), syna Henryka II Jasomirgotta, księcia Austrii i Bawarii, potomka dynastii Babenbergów, i jego drugiej żony Gertrudy, urodzonej jako Teodora, córka Andronika Komnena, sebastokratora; dochowali się kilkorga dzieci. Helena zmarła 25 maja lub 25 grudnia 1199 i być może spoczęła u boku małżonka w Heiligenkreuz.

7 Córka (Odola?, Helwiga?), małżonka księcia Światopełka (zob. Rozdział I., część 1., biogr. Władysława II).

8 Małgorzata. Urodziła się jako pogrobowiec po 3 maja 1162. Jej pierwszym mężem został ok. 1177 Izaak Dukas (Makrodukas) (stracony w 1185), młodszy syn Konstantyna Dukasa zwanego Makrodukasem, panasebastosa oraz panhypersebastosa, i jego żony z rodu Komnenów, przypuszczalnej córki Izaaka Komnena, sebastokratora; dochowali się syna. Po 1186 Małgorzata poślubiła Andrzeja, (nad)żupana Somogy (zm. po 1208). Zmarła przed 1208.

Stefan III

KRÓL WĘGIERSKI
1162–1172

Ojciec: GÉZA II | s. 208
Matka: EUFROZYNA MŚCISŁAWOWNA | s. 209
Rodzeństwo: BIOGR. GÉZY II

*

Urodził się w 1147. Po śmierci ojca (maj 1162) został królem Węgier; koronacja odbyła się w czerwcu 1162 w bazylice Panny Marii w Székesfe-hérvár. Mimo iż miał ukończone tzw. lata sprawne, pozostawał pod opieką regencji, w której skład wchodziła m.in. jego matka i arcybiskup ostrzyhomski Łukasz Banffi. Wkrótce jednak (lato 1162) Węgry najechali wspierani przez cesarza bizantyjskiego bracia Gézy II – Władysław (II) i Stefan (IV) – którzy zdobyli stolicę i zmusili króla oraz jego rodzinę do ucieczki za granicę. 19 czerwca 1163 pod Székesfehérvár Stefan, wspierany przez cesarza niemieckiego, zwyciężył Stefana IV i na powrót objął tron. Po klęsce armii węgierskiej pod Zemun (1167) utracił na rzecz cesarza bizantyjskiego Dalmację i część Kroacji, zdobyte przez króla Kolomana w 1102. Zmarł, najprawdopodobniej otruty, 4 marca 1172 i został pochowany w Ostrzyhomiu (Esztergom).

Małżonka Stefana III:

Poślubiona w 1167 lub 1168:

AGNIESZKA AUSTRIACKA

Była ona córką Henryka II Jasomirgotta, księcia Austrii i Bawarii, potomka dynastii Babenbergów, oraz jego drugiej żony Gertrudy (Teodory), córki Andronika Komnena, sebastokratora. Urodziła się ok. 1150–54. Po śmierci Stefana III w 1172 wyjechała do ojczyzny, gdzie zapewne ok. 1175 wyszła za mąż za HERMANA II, KSIĘCIA KARYNTII OD 1161 (zm. 4.10.1181), syna Engelberta III, margrabiego Istrii i Krainy oraz margrabiego Toskanii z dynastii ze Spon-

heim, i jego żony Matyldy, córki Berengara II, hrabiego Sulzbach. Mieli wspólnie dwoje dzieci; żoną młodszego syna Bernarda, księcia Karyntii, była królewna czeska Judyta (Jutta) (Rozdział I., część 1., biogr. Przemysła Ottokara I). Agnieszka zmarła 13 stycznia 1182 i spoczęła u boku rodziców w benedyktyńskim Schottenkloster w Wiedniu.

Domniemani synowie Stefana III i Agnieszki Austriackiej (1–2):

1 ? Béla. Zarówno Bélę jak i jego bezimiennego brata odnotowują Europäische Stammtafeln. Urodzony w 1168, umarł wkrótce potem.

2 ? Syn. Jego imię nie jest znany. Urodzony zapewne krótko przed śmiercią ojca ok. 1172, albo przyszedł na świat martwy albo też umarł w dzieciństwie.

*

W latach 1162–63 tron węgierski uzurpowali kolejno dwaj stryjowie Stefana III, Władysław II oraz Stefan IV.

Władysław II

KRÓL WĘGIERSKI
1162–1163

Ojciec: Béla II Ślepy | s. 205
Matka: Helena Serbska | s. 206
Rodzeństwo: biogr. Béli II

*

Urodził się ok. 1132. W 1137 ojciec mianował go gubernatorem podbitej Bośni (w rzeczywistości władzę w imieniu chłopca sprawowali królewscy namiestnicy). W 1159 zawiązał spisek przeciw starszemu bratu Gézie II, jednak po wykryciu konspiracji musiał, jak wcześniej jego brat Stefan, szukać schronienia na dworze bizantyjskim. Po śmierci Gézy II i wstąpieniu na tron jego syna (1162) wspomagani przez cesarza bizantyjskiego synowie Béli II przybyli na Węgry i zdobyli stolicę – Székesfehérvár, gdzie w lipcu tego roku w bazylice Panny Marii Władysław koronował się na króla; ceremonia nie została dopełniona zgodnie ze zwyczajem przez arcybiskupa ostrzyhomskiego (Łukasz Banfii został wiernym stronnikiem wygnanego Stefana III), lecz przez arcybiskupa Kalocsy Mikołaja. Władysław zmarł 14 stycznia (14 listopada?) 1163 i spoczął w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár.

Być może z nieznaną bliżej żoną (nie była nią, jak podają niektóre opracowania, księżniczka polska Judyta, córka Bolesława III Krzywoustego, zaręczona jedynie przez krótki czas ze starszym bratem Władysława, Gézą II) dochował się córki:

? Maria. Wedle części znanych mi opracowań Władysławow II miał żonę i córkę Marię, od 1165–67 żonę Mikołaja Michieli, patrycjusza weneckiego, młodszego syna doży Wenecji Vitale Michieli II.

Stefan IV

KRÓL WĘGIERSKI
1163

Ojciec: Béla II Ślepy | s. 205
Matka: Helena Serbska | s. 206
Rodzeństwo: biogr. Béli II

*

Urodził się zapewne ok. 1133. W 1157 z jego inicjatywy został zawiązany spisek przeciwko Gézie II; po jego wykryciu uszedł za granicę. Początkowo przebywał na dworze Fryderyka Barbarossy, a następnie w Konstantynopolu u cesarza Manuela I; dwa lata później (1159) dołączył tam do niego starszy brat Władysław. Po śmierci Gézy II wspierani przez wojska bizantyjskie królewicze najechali Węgry, zmuszając Stefana III do ucieczki (1162). Objąwszy tron Władysław II przekazał mu *Tercia pars Regni* („trzecią część królestwa"): dawne księstwa biharskie i nitrzańskie. Po nagłej śmierci brata w styczniu 1162 Stefan IV objął tron i został koronowany 27 stycznia w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. 19 czerwca 1163 koło Székesfehérvár uległ wojskom Stefana III i zbiegł do Bizancjum. W 1165 podjął próbę odzyskania korony, spotkał się jednak z niewielkim poparciem i wkrótce wycofał się do twierdzy Zemun (obecnie w Serbii); 11 kwietnia 1165 został tam zamordowany przez własnych popleczników. Dopiero po kilku latach jego ciało przeniesiono do Székesfehérvár.

Małżonka Stefana IV:

Poślubiona ok. 1157 w Konstantynopolu:

Maria Komnena

Była córką Izaaka Komnena, księcia bizantyjskiego, syna królewny węgierskiej Piroski (Ireny) (zob. biogr. Władysława I Świętego). Urodziła się ok. 1144. Po detronizacji męża wspólnie z nim schroniła się w Bizancjum. Umarła bezdzietnie, zapewne w 1190.

Béla III

KRÓL WĘGIERSKI
1172–1196

Ojciec: Géza II | s. 208
Matka: Eufrozyna Mścisławowna | s. 209
Rodzeństwo: biogr. Gézy II

*

Urodził się ok. 1148 (1148–50) lub w 1149. W 1162 ojciec desygnował go księciem Kroacji i Dalmacji, co zostało zatwierdzone w 1163 (wedle innych opracowań 1164) traktatem zawartym przez Stefana III z jego kuzynem, cesarzem wschodnim Manuelem I; na mocy porozumienia Béla, uznany oficjalnie następcą węgierskiego tronu, został oddany jako zakładnik na dwór w Konstantynopolu. Tam w 1164–65 przyjął chrzest w obrządku greckim oraz imię Aleksego. W 1165 starszy brat desygnował go księciem Szerému, a jesienią tego roku bezdzietny cesarz nadał Béli tytuł despoty i uczynił następcą tronu. Po narodzinach cesarskiego syna (10.09.1169) Arpadowicz utracił jednak pozycję sukcesora cesarskiej korony oraz godność despoty, zastąpioną niższym w hierarchii tytułem cezara. Po bezpotomnej śmierci Stefana III (4.03.1172), wspomagany przez Manuela I powrócił na Węgry, gdzie został ponownie przechrzczony w obrządku łacińskim, po czym zasiadł na tronie; koronacja Béli III miała miejsce 13 stycznia 1173 (wedle innych danych rok później) tradycyjnie w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. W latach 1180–81 na powrót przyłączył do Węgier Dalmację i Kroację, a w 1188 zajął Halicz, na którego tronie osadził swojego młodszego syna. Zmarł 23 kwietnia 1196 i spoczął w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. W 1848 szczątki króla przeniesiono do kościoła NMP (zwanym kościołem Macieja) w Budzie.

Małżonki Béli III:

1. Poślubiona w 1168 lub w 1172 w Konstantynopolu:

Agnieszka (Anna) z Châtillon

Jej ojcem był Rajnold (Reginald) z Châtillon, książę Antiochii, a matką zaślubiona mu Konstancja, księżna Antiochii, córka antiocheńskiego księcia Boemunda II. Urodziła się w 1154. Po przybyciu w 1166 na dwór bizantyjski przyjęła prawosławie oraz imię Anny, pod którym znana jest w węgierskiej historiografii. Zmarła ok. (w?) 1184 i została pochowana w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. W 1848 szczątki jej i Béli III przeniesiono ze zrujnowanej w XVI w. przez Turków świątyni i złożono w w kościele NMP w Budzie, zwanym kościołem Macieja.

2. Poślubiona w 1186 lub w latach 1184–86:

Małgorzata Francuska

Była córką Ludwika VII Młodszego, króla Francji z dynastii Kapetyngów, i jego drugiej żony Konstancji, córki Alfonsa VII Imperatora, króla Kastylii i Leónu. Urodziła się w 1158 i 2 listopada 1160 w Newburgh (Normandia) została wydana za Henryka zwanego Młodym Królem, króla Anglii (koregenta ojca) od 1170 (ur. Bermondsey 28.02.1155, zm. zamek Martel 11.06.1183), syna Henryka II, króla Anglii, księcia Normandii i Akwitanii oraz hrabiego Andegawenii (Anjou), założyciela dynastii Plantagenetów, i jego żony Eleonory, księżnej Akwitanii, córki i dziedziczki Wilhelma X, księcia Akwitanii; mieli zmarłego w niemowlęctwie syna. Król Węgier był drugim mężem Małgorzaty. Zmarła ona w 1197–98 w Akkce podczas pielgrzymki do Ziemi Świętej i spoczęła zapewne w Palestynie.

Dzieci Béli III i Agnieszki (Anny) de Châtillon (1–6):

1 Emeryk (Imre) | s. 223

2 Małgorzata, po zaślubinach Maria. Urodziła się w 1175 i mając 10 lat, w 1185 lub 1186, została wydana za Izaaka II Angelosa, cesarza wschodniorzymskiego w latach 1185–95 i od 1203 (ur. ok. 1155, zm. Konstantynopol 28.01–12.04.1204), syna Andronika Dukasa Angelosa, dowódcy bizantyjskich wojsk w Azji Mniejszej, i jego żony Eufrozyny Kastamonitissy, siostrzenicy

Teodora Kastamonitesa. Izaak był wcześniej żonaty, zapewne z (Ireną?) z rodu Tornikesów, z którą miał liczne dzieci; z małżeństwa z królewną węgierską dochował się dwóch znanych źródłom synów. W maju 1204 w Konstantynopolu owdowiała Małgorzata-Maria poślubiła Bonifacego I, margrabiego (markiza) Montferratu od 1192, który w 1204 ogłosił się królem Tesalonik (ur. 1150, zginął podczas bitwy z Bułgarami 4.09. 1207), syna Wilhelma V Starego, margrabiego (markiza) Montferratu, i jego żony Judyty, córki Luitpolda III Świętego, margrabiego Austrii. Bonifacy był wcześniej dwukrotnie żonaty i miał potomstwo. Mariaż z wdową po cesarzu Izaaku II miał wzmocnić jego prawa do tronu nowopowstałego Łacińskiego Cesarstwa Konstantynopola. Po śmierci męża Małgorzata objęła w Tesalonikach rządy regencyjne w imieniu ich jedynego syna, wkrótce została jednak odsunięta od władzy przez opozycję możnych. Odzyskała stanowisko regentki w 1209 po interwencji Henryka, łacińskiego cesarza Konstantynopola. Po 1210 wyszła za mąż po raz trzeci za Mikołaja z Saint-Omer, pana Boecji (zm. w latach 1217–19), młodszego syna Wilhelma IV, kasztelana Saint-Omer i pana Fauquembergues (Fauquemberghes), i poślubionej mu Idy, córki Mikołaja, pana Avesnes; urodziła mu dwóch synów. Zmarła po 1223.

3 Andrzej II | s. 228

4–5 Salomon i Stefan. Obaj zmarli w młodości.

6 Konstancja, druga żona Przemysła Ottokara I, króla Czech (Rozdział I., część 1.).

Domniemane dziecko Béli III i Małgorzaty Francuskiej:

Córka. Wzmiankowana jedynie przez *Europäische Stammtafeln*. Nic bliższego o niej nie wiadomo, nie są także znane żadne daty.

Domniemana nieślubna córka Béli III:

Elżbieta. Jej mężem został Bökény z Cseklészi (wzmiankowany 1236), z którym dochowała się potomstwa.

Emeryk (Imre)

KRÓL WĘGIERSKI
1196–1204

Ojciec: Béla III | s. 219
Matka: Agnieszka (Anna) z Châtillon | s. 221
Rodzeństwo: biogr. Béli III

*

Urodził się w 1174. W 1182 został wyznaczony współrządcą ojca i ukoronowany dnia 16 maja w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár; powtórna koronacja Emeryka miała miejsce w 1194 i w tym samym roku ojciec desygnował go księciem Kroacji i Dalmacji. Po śmierci Béli III 23 kwietnia 1196 wstąpił na tron. W latach 1202–03 podporządkował sobie Serbię i przyjął tytuł jej króla (według niektórych źródeł posługiwał się nim już w 1197). Zmarł 30 września lub 30 października 1204 i został pochowany w katedrze w Eger.

Małżonka Emeryka:

Poślubiona w 1198:

Konstancja Aragońska

Była ona córką Alfonsa II Cnotliwego, króla Aragonii, założyciela dynastii barcelońskiej, i jego żony Sanchy, córki Alfonsa VII Imperatora, króla Kastylii i Leónu. Urodziła się ok. 1179 lub w latach 1182–84. Po śmierci męża w 1204 znalazła się z synem, pięcioletnim Władysławem III, pod opieką szwagra, księcia Andrzeja, który przejął realną władzę i praktycznie uwięził królową wdowę i dziecięcego króla na swoim dworze. W 1205 udało im się uciec do sąsiedniej Austrii, gdzie jednak Władysław wkrótce umarł; po jego śmierci Konstancja powróciła do Aragonii. W 1208 w Saragossie miały miejsce jej zaślubiny *per procura*, a dnia 5 lub 15 sierpnia 1209 w Messynie poślubiła osobiście Fryderyka Rogera, króla rzymsko-niemieckiego (Fryderyk II) od 1196 (1212), króla

Sycylii (Fryderyk I) od 1197, cesarza od 1220, króla Jerozolimy od 1229 (ur. Iesi 26.12.1194, zm. zamek Fiorentino 13.12.1250), syna Henryka VI, cesarza niemieckiego z dynastii Hohenstaufów (Staufów), oraz Konstancji, córki Rogera II Wielkiego, króla Sycylii. Dochowali się syna. 22 listopada 1220 w rzymskiej bazylice św. Piotra Konstancja została koronowana na cesarzową rzymsko-niemiecką przez papieża Honoriusza III. Zmarła 23 czerwca 1222 w Catanii i spoczęła w katedrze w Palermo. Po jej śmierci cesarz żenił się jeszcze dwukrotnie i miał liczne dzieci.

Syn Emeryka i Konstancji Aragońskiej:

Władysław III | s. 226

Władysław III

KRÓL WĘGIERSKI
1204–1205

Ojciec: Emeryk (Imre) | s. 223
Matka: Konstancja Aragońska | s. 224

*

Zwany Dziecię, z uwagi na pomijanie w numeracji królewskiej Władysława II (s. 215), w opracowaniach występuje często pod tym właśnie imieniem. Urodził się w 1199 lub 1201. Z woli ojca 26 sierpnia 1204 został koronowany w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár, a po jego śmierci jesienią wstąpił na tron. Z uwagi na dziecięcy wiek króla, rządy sprawował zgodnie z wolą Emeryka jego brat Andrzej – stryj chłopca, który przetrzymywał go na swoim dworze. Wczesną wiosną 1205 królowej Konstancji wraz z synem udało się zbiec do Wiednia, na dwór księcia austriackiego Luitpolda VI Sławnego. Młody monarcha zmarł tam 7 maja 1205. Jego ciało przewieziono na Węgry i złożono w królewskiej nekropoli w Székesfehérvár.

Andrzej II

KRÓL WĘGIERSKI
1205–1235

Ojciec: Béla III | s. 219
Matka: Agnieszka (Anna) z Châtillon | s. 221
Rodzeństwo: biogr. Béli III

*

Urodził się w 1176 lub 1177. W 1188 został przez ojca osadzony na tronie Halicza, już jednak w 1189 lub 1190 powrócił on pod władzę Rurykowiczów. Po śmierci Béli III (1196) koronę węgierską otrzymał starszy brat Andrzeja, Emeryk, podczas gdy młodszy królewicz zadowolić się musiał zapisem pieniężnym. Niebawem wszczął bunt i do 1198 uzyskał od brata przyznanie mu księstw Kroacji i Dalmacji. W 1203 został oskarżony o spiskowanie przeciwko królowi i na jego rozkaz uwięziony, lecz na krótko przed śmiercią Emeryk uwolnił go i wyznaczył opiekunem swojego jedynaka (jesień 1204). Po wstąpieniu bratanka na tron Andrzej objął przy nim urząd regenta, wkrótce jednak doprowadził do usunięcia Władysława III i sam przejął władzę; koronacja miała miejsce 29 maja 1205 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Po śmierci księcia halickiego Romana II Mścisławowicza latem 1206 ogłosił się opiekunem jego synów i zajął Halicz. Na mocy układów spiskich z 1214 przekazał tron halicki swojemu młodszemu synowi Kolomanowi. Zmarł 21 września 1235 i został pochowany u boku drugiej żony u cystersów w Egres (Egrecz).

Małżonki Andrzeja II:

1. Poślubiona przed 1203:

Gertruda Merańska (z Andechsu)

Była ona córką Bertolda III (IV), hrabiego Andechsu, margrabiego Istrii oraz tytularnego księcia Meranu, i jego żony Agnieszki, córki Dedona V Tłustego, margrabiego Łużyc Dolnych oraz hra-

biego Eilenburga i Groitzsch. Urodziła się zapewne ok. 1185. Po aresztowaniu Andrzeja (1203) została odesłana do Niemiec, jednak rychła śmierć króla Emeryka (1204) umożliwiła jej powrót na Węgry, gdzie małżonek objął regencję, a niebawem także i tron. Niepopularna wśród węgierskich możnych z racji na faworyzowanie Niemców ze swojego otoczenia, została zamordowana 8 września 1213 podczas polowania w górach Pilis na północ od Budy. Spoczęła w opactwie cysterskim w Pilisszentkereszt.

2. Poślubiona w lutym 1215:

JOLANTA Z COURTENAY

Była córką Piotra I z Courtenay, łacińskiego cesarza Konstantynopola, potomka bocznej linii francuskiej dynastii Kapetyngów, oraz jego żony Jolanty, córki Baldwina VIII, hrabiego Flandrii i (pod imieniem Baldwina V) Hainaut. Urodziła się, według różnych opracowań ok. 1194, 1197 lub 1200, a zmarła w 1233 i spoczęła w klasztorze cysterskim w Egres (Egrecz).

3. Poślubiona 14 maja 1234 w Székesfehérvár:

BEATRYCZE D'ESTE

Była córką Aldobrandina I d'Este, margrabiego (markiza) Ankony, i jego nieznanej bliżej żony. Urodziła się ok. 1210–15. Gdy po śmierci Andrzeja II jesienią 1235 ogłosiła, że spodziewa się jego dziecka, najstarszy pasierb podważył ojcostwo zmarłego króla i doprowadził do uwięzienia Beatrycze. Zdołała niebawem uciec z pomocą posłów cesarskich przybyłych na pogrzeb Andrzeja II. Prawowitość jej syna Stefana nigdy nie została uznana przez królewskich potomków z pierwszego małżeństwa, nie powiodły się także próby wydzielenia młodemu księciu domeny na Węgrzech. Zmarła w Italii, gdzie osiadła ze Stefanem; miało to miejsce w 1245, przed 8 maja.

Dzieci Andrzeja II i Gertrudy Merańskiej (1–5):

1 MARIA (ANNA MARIA). Urodziła się ok. 1204, a w styczniu 1221 wyszła za mąż za IWANA ASENA II, CARA BUŁGARII OD 1218 (ur. ok. 1190–96, zm. 24.06.1241), syna cara Iwana Asena I i jego drugiej żony Heleny. Wniosła mężowi w wianie m.in. Belgrad i Braniczewo. Iwan Asen II był wcześniej żonaty z nieznaną bliżej Anną, która dała mu dwoje dzieci i którą odesłał do

klasztoru wkrótce po objęciu tronu; z księżniczką Marią dochował się on dalszych kilkorga dzieci. Zmarła ona wraz z jednym ze swoich synów podczas zarazy jesienią 1237 w Tyrnowie (obecnie Wielkie Tyrnowo) i została pochowana w tamtejszej cerkwi pw. Czterdziestu Świętych Męczenników. Po jej śmierci Iwan Asen II ożenił się po raz kolejny (lata 1237–38) z Ireną Komneną Angeliną, córką Teodora I Komnena Dukasa Angelosa, pana Epiru, i miał z nią dalsze dzieci.

2 Béla IV | s. 235

3 Elżbieta. Urodziła się w 1207 w Pożoniu (Preszburgu, obecnej Bratysławie) lub też w Sárospatak. W 1221 została poślubiona przez Ludwika IV (zwanego później Świętym), landgrafa Turyngii i palatyna saskiego od 1217, od 1226 tytularnego margrabiego Miśni (ur. 28.10.1200, zm. Otranto 11.09.1227), syna Hermana I, landgrafa Turyngii z dynastii Ludowingów, i jego drugiej żony Zofii, córki Ottona I, księcia Bawarii; mieli troje dzieci. Po śmierci męża (1227) została wygnana z siedziby landgrafów turyńskich i osiadła w Marburgu (Marburg an der Lahn), gdzie ufundowała franciszkański szpital dla chorych i ubogich, w którym sama posługiwała. Zmarła tam na skutek wycieńczenia w listopadzie 1231, wedle różnych opracowań 10, nocą z 16 na 17 lub 19. Została pochowana w kaplicy szpitalnej, w miejscu której wzniesiono następnie kościół, nazwany jej imieniem. 27 maja 1235 została kanonizowana jako św. Elżbieta Turyńska przez papieża Grzegorza IX.

4 Koloman. Urodził się w 1208 (zapewne w Zagrzebiu) i na mocy układów spiskich z 1214 otrzymał od ojca w zarząd księstwo halickie. W 1215 został koronowany na króla Halicza, jednak już w roku następnym musiał uchodzić na Węgry, wygnany przez księcia nowogrodzkiego Mścisława II Mścisławowicza Udałego. W 1219 z pomocą polską udało mu się na powrót zająć Halicz, lecz w 1221 został pokonany i uwięziony przez Mścisława; po zrzeczeniu się praw do tronu halickiego w tym samym jeszcze roku odzyskał wolność. Po powrocie na Węgry otrzymał od ojca w zarząd księstwa Kroacji, Dalmacji i Slawonii (1226). Zmarł latem (ok. czerwca) 1241 od ran poniesionych w trakcie walnej bitwy z wojskami mongolskimi, stoczonej na

równinie Mohi nad rzeką Sajó 11 kwietnia tego roku. Spoczął w kościele dominikańskim św. Marii Magdaleny w Čazma.

Żoną Kolomana została w 1214 (zapewne na Węgrzech):

Salomea Piastówna, córka Leszka I Białego, księcia sandomierskiego i krakowskiego, wywodzącego się z małopolskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Grzymisławy, córki Ingwara Jarosławowicza, księcia łuckiego i przejściowo wielkiego księcia kijowskiego; jej młodszy brat Bolesław Wstydliwy poślubił w 1239 królewnę węgierską Kunegundę (Kingę) (biogr. Béli IV). Urodziła się w 1211 lub 1212 (w Krakowie). Na prośbę Salomei i za zgodą jej męża ich związek pozostał biały. Po śmierci Kolomana powróciła ona do Polski, gdzie wstąpiła do klasztoru klarysek w Zawichoście, przeniesionym w późniejszym czasie do Skały. Zmarła 10 listopada 1268 w Skale i tam także spoczęła. W 1269 ciało Salomei złożono w klasztorze franciszkanów w Krakowie. Otoczona wkrótce po śmierci kultem, w 1673 została beatyfikowana przez papieża Klemensa X.

5 Andrzej. Urodził się w 1210 (1210–12). W 1226, po wypędzeniu teścia, Mścisława II Mścisławowicza Udałego, został osadzony na tronie halickim. Sprawował tam władzę do 1234 i albo zmarł w tymże roku albo między 1234 a 1245 na zamku w Haliczu.

Żoną Andrzeja została po maju 1223 i przed zimą 1227:

Maria Mścisławowna Halicka, córka Mścisława II Mścisławowicza Udałego, księcia nowogrodzkiego i halickiego ze smoleńskiej linii Rurykowiczów, i nieznanej z imienia córki Kotjana (Kocjana), chana Połowców. Urodziła się w 1210–11, zmarła natomiast po 1227.

Córka Andrzeja i Marii:

Elżbieta. Według źródeł węgierskich małżeństwo Andrzeja było bezdzietne, natomiast *Europäische Stammtafeln* podaje, że jego córka była żoną Mojżesza z Dáró, sędziego kumańskiego, palatyna Węgier i żupana Sopron (zm. w końcu 1280); alternatywnie jego żoną mogła być córka księcia Rościsława Michajłowicza i królewny węgierskiej Anny, córki Béli IV). Po owdowieniu Elżbieta została mniszką pod zakonnym imieniem Sabiny. Zmarła w 1295–96

Córka Andrzeja II i Jolanty z Courtenay:

JOLANTA. W Aragonii zwana WIOLANTĄ, urodziła się ok. 1215 lub 1219. Jej mężem został 8 września 1235 w Barcelonie JAKUB I ZDOBYWCA, KRÓL ARAGONII (OD 1213), BALEARÓW (OD 1229) I WALENCJI (OD 1238) (ur. Montpellier 2.08.1207, zm. Walencja 27.07.1276), syn Piotra II Katolickiego, króla Aragonii z dynastii barcelońskiej, i jego żony Marii, pani Montpellier, córki Wilhelma VIII, pana na Montpellier. Jakub I był wcześniej żonaty z Eleonorą, córką Alfonsa VIII Szlachetnego, króla Kastylii, oddaloną w 1229 pod zarzutem zdrady małżeńskiej, i miał z nią syna; z królewną węgierską dochował się licznych dzieci. Jolanta zmarła w połogu 27 lipca lub 12 października 1251 (może 1253) i została pochowana w królewskim opactwie św. Marii (Santa Maria de Vallbona) w Vallbona de les Monges w Katalonii. Po jej śmierci król Jakub ożenił się w sekrecie ze swoją nałożnicą Teresą Gil de Vidaure.

Syn Andrzeja II i Beatrycze d'Este:

STEFAN POGROBOWIEC. Na świat przyszedł u schyłku 1235 lub z początkiem następnego roku w Szwabii, gdzie przebywała jego wypędzona z Węgier matka. Powszechnie uważano, że prawdziwym ojcem Stefana był magnat węgierski *Dénes*, kochanek królowej; ojcostwa Andrzeja II nie uznali także jego potomkowie z pierwszego małżeństwa. Osiadł wraz z matką we Włoszech, posługując się tam tytułem księcia Slawonii. Po śmierci pierwszej żony (ok. 1264) przeniósł się do Wenecji, gdzie uzyskał od władz Republiki godność patrycjusza. Zmarł tamże w 1271, krótko po 10 kwietnia, i został przypuszczalnie pochowany w jednym z weneckich kościołów, jednak dokładniejsze dane nie są znane.

Pierwszą żoną Stefana Pogrobowca została w 1263:

ELŻBIETA (KATARZYNA) TRAVERSARI. Była ona albo legitymizowaną córką Pawła Traversari, patrycjusza Rawenny, i jego nieznanej bliżej konkubiny, albo córką Wilhelma Traversari; wcześniej zamężną za Tomaszem de Foliano. Data jej śmierci nie jest znana, można jednak domniemywać, że zmarła podczas porodu w 1264 lub też krótko po tej dacie.

Drugą żoną Stefana Pogrobowca została ok. 1264 w Wenecji:

Tomasina Morosini, córka Michała Sbarry Morosiniego, patrycjusza weneckiego, oraz jego nieznanej małżonki. Urodziła się zapewne ok. 1250. Po wstąpieniu syna na węgierski tron w 1290 została przez niego zawezwana na Węgry, gdzie otrzymała tytuł „starszej królowej (*regina senior*)" oraz księżnej Slawonii. Zmarła w końcu 1300 na dworze królewskim w Budzie, być może otruta.

Dzieci Stefana Pogrobowca (A–B):

Syn z Elżbietą (Katarzyną) Traversari:

A Stefan. Urodzony w 1264, umarł młodo.

Syn z Tomasiną Morosini:

B Andrzej III Wenecki | s. 251

Być może Stefan Pogrobowiec dochował się dwóch bastardów, wzmiankowanych po raz jedyny w 1271. Ich imiona oraz losy pozostają nieznane.

Béla IV

KRÓL WĘGIERSKI
1235–1270

Ojciec: Andrzej II | s. 228
Matka: Gertruda Merańska (z Andechsu) | s. 229
Rodzeństwo: biogr. Andrzeja II

*

Urodził się (29?) listopada 1206. W 1214 został przez ojca powołany na koregenta i koronowany w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. W 1220 (1222) uzyskał od Andrzeja II księstwa Kroacji, Dalmacji i Slawonii, które w 1226 przekazał młodszemu bratu Kolomanowi, otrzymując w zamian Siedmiogród. Po śmierci ojca 21 września 1235 wstąpił na tron i 14 października został powtórnie namaszczony w Székesfehérvár. Po wkroczeniu na Węgry armii mongolskiej i klęsce nad rzeką Sajó (11.04.1241) próbował organizować opór w zachodniej części okupowanego kraju, musiał się jednak wycofać na jedną z wysp dalmatyńskich; z wygnania powrócił po wycofaniu się najeźdźcy w 1242. W 1254 opanował Styrię, którą w 1258 przekazał starszemu synowi Stefanowi (V). Na mocy zawartego z nim 5 grudnia 1262 w Pożoniu (Preszburg, dziś Bratysława) porozumienia, przekazał mu w zarząd wschodnią część Węgier. Zmarł 3 maja 1270 na Wyspie Małgorzaty pod Budą i spoczął u boku młodszego syna Béli w kościele franciszkanów (minorytów) w Ostrzyhomiu (dziesiejszy Esztergom).

Małżonka Béli IV:

Poślubiona w 1218 na Węgrzech:

Maria Laskarina

Była córką Teodora I Laskarisa, cesarza Nicei, założyciela dynastii Laskarisów, i jego pierwszej żony Anny Komneny Angeliny, córki Aleksego III Angelosa, cesarza wschodniorzymskiego (bizantyjskiego). Na świat przyszła zapewne ok. 1206 i w 1220 została

koronowana w Székesfehérvár. Zmarła 16 lub 24 lipca 1270 zapewne na Wyspie Małgorzaty pod Budą i została pochowana obok małżonka i młodszego syna w kościele franciszkanów (minorytów) w Ostrzyhomiu.

Dzieci Béli IV i Marii Laskariny (1–10):

1 MAŁGORZATA. Celem odróżnienia od młodszej siostry i imienniczki, późniejszej świętej (która otrzymała imię na jej cześć), zwano ją STARSZĄ. Urodziła się zapewne ok. 1220–21. Według *Europäische Stammtafeln* jej mężem został ok. 1240 niezidentyfikowany „Wilhelm z Saint Omer, pan Teb" – jednak jedynym znanym ze źródeł możnym, noszącym wówczas ten tytuł, był Béla, syn z trzeciego małżeństwa królewny węgierskiej Małgorzaty (ZOB. W BIOGR. BÉLI III). Małgorzata Starsza zmarła 20 kwietnia 1242 w zamku Klis koło Splitu w Dalmacji, gdzie schroniła się węgierska rodzina królewska podczas najazdu mongolskiego. Została pochowana w kościele (późniejszej katedrze) św. Domniusza w Splicie.

2 ANNA. Urodziła się zapewne w 1226–27, a w 1243 została wydana za mąż za ROŚCISŁAWA MICHAJŁOWICZA, KSIĘCIA NOWOGRODZKIEGO W LATACH 1229–30, HALICKIEGO (LATA 1236–38), ŁUCKIEGO (OD 1238), CZERNIHOWSKIEGO (OD 1240), mianowanego w 1243 przez swego teścia Bélę IV BANEM MACZWY I SLAWONII, od 1258 tytułującego się CAREM BUŁGARII (ur. ok. 1225, zm. 1263 lub 1264, przed 15.07), syna Michała Wsiewołodowicza, księcia czernihowskiego, halickiego i wielkiego księcia kijowskiego, potomka czernihowskiej linii Rurykowiczów, i jego żony Heleny (lub Marii), córki Romana II Mścisławowicza (Wielkiego), księcia halickiego i wielkiego księcia kijowskiego. Dochowali się kilkorga dzieci; z córką Kunegundą (Kunhutą) ożenił się król czeski Przemysł Ottokar II (ROZDZIAŁ I., CZĘŚĆ 1.). Anna zmarła w nieokreślonym czasie po 1270.

3 KATARZYNA. Urodziła się zapewne ok. 1229; W. Dworzaczek umieszcza ją na pierwszym miejscu wśród dzieci Béli IV. Podobnie jak jej starsza siostra Małgorzata zmarła (wiosną) 1242 w zamku Klis koło Splitu. Została pochowana w kościele (późniejszej katedrze) św. Domniusza w Splicie.

4 KUNEGUNDA. Znana jest pod węgierskim zdrobnieniem swojego imienia: KINGA. Urodziła się 5 marca 1234 w Ostrzyhomiu lub Budzie; wedle niektórych opracowań przyszła na świat w 1224 i była starsza od Anny i Katarzyny. Ok. 1247 w Krakowie została żoną BOLESŁAWA V WSTYDLIWEGO, KSIĘCIA KRAKOWSKIEGO OD 1243 (ur. Kraków 21.06.1226, zm. tamże 7.12. 1279), syna Leszka I Białego, księcia sandomierskiego i krakowskiego z małopolskiej linii Piastów, oraz jego żony Grzymisławy, córki Ingwara Jarosławowicza, księcia łuckiego oraz wielkiego księcia kijowskiego; starsza siostra Bolesława V, Salomea, była od 1214 żoną królewicza węgierskiego Kolomana, króla Halicza (ZOB. W BIOGR. ANDRZEJA II). Małżeństwo to, podobnie jak związek Salomei i Kolomana, za zgodą obojga małżonków pozostało białe, a w 1271 para książęca złożyła śluby czystości. Wkrótce po śmierci męża, jeszcze w 1279 Kunegunda-Kinga wstąpiła do klasztoru klarysek w Starym Sączu, gdzie zmarła 24 lipca 1292 i gdzie także spoczęła. Dnia 10 czerwca 1690 została zaliczona w poczet błogosławionych przez papieża Aleksandra VIII.

5 ELŻBIETA, MATKA BÉLI V (OTTONA) (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 2.).

6 KONSTANCJA. Urodziła się zapewne przed 1235 (wedle starszych opracowań w 1237), a w 1246–47 na Węgrzech została żoną LWA I DANIŁOWICZA, KRÓLA HALICKIEGO OD 1269 (ur. 1225 –29, zm. 1299/1300–16.03.1302), syna Daniela Romanowicza, księcia halickiego i wielkiego księcia kijowskiego z dynastii Rurykowiczów, oraz jego pierwszej żony Anny, córki Mścisława II Mścisławowicza Udałego, księcia nowogrodzkiego i halickiego. Mieli czworo dzieci, ich starsza córka Helena wyszła za Kazimierza II, księcia kozielskiego i bytomskiego ze śląskiej linii dynastii Piastów; córka z tego małżeństwa MARIA BYTOMSKA została w późniejszym czasie pierwszą żoną KRÓLA KAROLA I ROBERTA (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 3.). Podczas trzeciego najazdu Mongołów (przełom 1287 i 1288) Konstancja schroniła u starszej siostry Kunegundy-Kingi w klasztorze starosądeckim. Zmarła po tym czasie i być może została pochowana w monasterze Spaskim we Lwowie.

7 STEFAN V | s. 241

8 Małgorzata. Dla odróżnienia od starszej siostry, po której odziedziczyła imię, zwana była Młodszą. Urodziła się (27 stycznia?) 1242 w zamku Klis opodal Splitu w Dalmacji i została przez wygnaną parę królewską ofiarowana Bogu z prośbą o uratowanie Węgier z najazdu mongolskiego. W 1245 wstąpiła do klasztoru dominikanek św. Katarzyny w Veszprémie, a w 1252 przeniosła się do nowopowstałego klasztoru na dunajskiej Wyspie Zajęczej koło Budy (nazwanej później na jej cześć Wyspą Małgorzaty), gdzie w 1260 złożyła śluby. Zmarła 18 stycznia 1271 w swoim klasztorze i tam również spoczęła. Po zajęciu Budy przez Turków z początkiem XVI w. jej prochy zostały zabrane przez mnichów, znajdując azyl kolejno w Wielkim Waradynie, w Koszycach oraz w Trnawie. W 1618 złożono je w klasztorze klarysek w Pożoniu (wówczas Preszburg, dzisiejsza Bratysława), jednak zaginęły po kasacji klasztoru w 1782. Obecnie część relikwii Małgorzaty znajduje się u benedyktynów w Pannonhalmie oraz w kościele dominikanów w Budapeszcie. Otoczona jeszcze za życia nimbem świętości (była stygmatyczką), 26 stycznia 1805 została beatyfikowana przez papieża Piusa VII, a 19 listopada 1943 Pius XII zaliczył ją w poczet świętych.

9 Jolanta (Jolenta). W polskich źródłach zwana Heleną (w średniowieczu obu tych imion używano częstokroć zamiennie), urodziła się ok. 1238–44. Od młodości wychowywała się u boku starszej siostry Kunegundy-Kingi na dworze krakowskim i tam też w 1256 poślubiła Bolesława Pobożnego, księcia kaliskiego w latach 1247–50 i od 1253, księcia całej Wielkopolski od 1257 (ur. 1224–27, zm. Poznań 13 lub 14.04.1279), syna Władysława Odonica (Plwacza), księcia wielkopolskiego z dynastii Piastów, i jego żony Jadwigi. Z małżeństwa tego przyszły na świat trzy córki; średnia wiekiem Jadwiga poślubiła Władysława I Łokietka, księcia kujawsko-sieradzkiego, w 1320 koronowanego na króla Polski, z którym miała kilkoro dzieci, w tym Elżbietę Łokietkównę, trzecią żonę króla Węgier Karola I Roberta (Rozdział II., część 3.). Owdowiawszy, Jolanta wstąpiła do klasztoru klarysek w Gnieźnie, gdzie zmarła 16 lub 17 czerwca po 1304 i gdzie również znala-

zła pochówek. W dniu 14 czerwca 1827 została beatyfikowana przez papieża Leona XII.

10 Béla. Urodził się ok. 1245 (w 1243?) na zamku Budzie. Po zawarciu pokoju w Pożoniu (1262), otrzymał od ojca księstwa Kroacji, Dalmacji i Slawonii, należące wcześniej do starszego brata, Stefana V. Zmarł między 20 czerwca a 3 października 1269 i został pochowany w kościele franciszkanów (minorytów) w Ostrzyhomiu (Esztergom).

Żoną Béli została 25 (lub 24) października 1264:

Kunegunda Brandenburska, córka Ottona III Pobożnego, margrabiego brandenburskiego na Salzwedel z dynastii askańskiej, oraz Beatrycze (Bożeny), córki króla czeskiego Wacława I (Rozdział I., część 1.). Urodziła się w latach 1247–52. Po śmierci Béli, z którym nie miała dzieci, wyszła za mąż po 28 stycznia 1278 za Walrama (Walerana) IV (V), księcia Limburgii od 1247 (zm. 24.10.1279), syna księcia limburskiego Henryka IV i jego żony Irmgardy, córki Adolfa III, hrabiego Bergu; Walram IV był wcześniej żonaty z Juttą, córką Dytryka IV (V), hrabiego Kliwii, z którą miał potomstwo, lecz jego małżeństwo z Kunegundą pozostało bezdzietne. Zmarła ona po 8 czerwca 1292.

Stefan V

KRÓL WĘGIERSKI
1270–1272

Ojciec: Béla IV | s. 235
Matka: Maria Laskarina | s. 236
Rodzeństwo: biogr. Béli IV

*

Urodził się (18 października?) 1239. W 1245 został przez ojca desygnowany koregentem i koronowany 20 sierpnia w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár, ponadto otrzymał we władanie Kroację, Dalmację i Slawonię. W 1252 lub 1257 uzyskał Siedmiogród, a w 1258 Styrię, którą jednak utracił na rzecz Czech w 1260. W 1262 ponownie wszczął rebelię i po zawarciu pokoju z ojcem 5 grudnia tego roku w Pożoniu (Preszburgu, obecna Bratysława) otrzymał we władanie wschodnią część państwa z tytułami „młodszego króla" oraz „pana Kumanów". Po śmierci Béli IV 3 maja 1270 wstąpił na tron i dnia 13 maja został ponownie koronowany w Székesfehérvár. Zmarł po krótkiej chorobie 1 lub 6 sierpnia 1272 na dunajskiej wyspie Czepel (Csepel) w pobliżu Budy, podczas prób odbicia swego syna Władysława z rąk zbuntowanych możnych. Został pochowany w ufundowanym przez jego ojca klasztorze dominikanek na Wyspie Małgorzaty koło Budy.

Małżonka Stefana V:

Poślubiona w 1253 na Węgrzech:

Księżniczka kumańska (Elżbieta)

Była córką Kocjana (Kotjana), chana Połowców (Kumanów). Jej pogańskie imię nie jest znane, przed zaślubinami ze Stefanem przyjęła chrzest w obrządku łacińskim oraz imię Elżbiety. Urodziła się przypuszczalnie ok. 1239–40 i po wstąpieniu męża na tron została ukoronowana w Székesfehérvár. W latach 1272–77 sprawowała regencję w imieniu syna, Władysława IV. Przypusz-

cza się, że go przeżyła, a zatem zmarła po 10 lipca 1290, lecz nie są znane bliższe szczegóły ani miejsce pochówku królowej.

Dzieci Stefana V i Elżbiety Kumanki (1–6):

1 Elżbieta. Urodziła się zapewne ok. 1255. Dworzaczek podaje, że przyszła na świat przed 1262 i umieszcza ją na ostatnim miejscu w kolejności córek Stefana V. (4 maja?) 1287 została wydana za Zawiszę z Falkensteinu (Falkenštejna) i Rosenbergu, wcześniej żonatego z czeską królową wdową Kunegundą Halicką (Rozdział I., część 1., biogr. Przemysła Ottokara II); z małżeństwa z królewną węgierską dochował się on dalszych dwojga dzieci. Po aresztowaniu męża Elżbieta schroniła się na Węgrzech, a po straceniu Zawiszy wstąpiła do klasztoru dominikanek na Wyspie Małgorzaty koło Budy. Ok. 1295 zbiegła jednak z klasztoru aby poślubić swojego szwagra Stefana Urosza II Milutina, króla Serbii od 1282 (w latach 1282–1316 władał jedynie w południowej części kraju, zob. niżej) (ur. ok. 1253, zm. zamek Nerodimlja, Kosowe Pole (Amselfeld) 29.10. 1321), syna Stefana Urosza I Wielkiego, króla Serbii wywodzącego się z dynastii Nemaniczów, oraz jego żony Heleny, której filiacja nie jest znana (mogła być spokrewniona z neapolitańskimi Andegawenami). Stefan Urosz II był wcześniej dwukrotnie żonaty: z (Heleną?) Angeliną, córką Jana Dukasa Angelosa, sebastokratora i pana Tesalii (oddalona) oraz z Anną, córką cara Bułgarii Jerzego I Tertera (oddalona), z którą miał syna; także jego małżeństwo z królewną Elżbietą zakończyło się rozwodem, orzeczonym w 1298 lub 1299 na podstawie zbyt bliskiego pokrewieństwa małżonków; pochodziła z niego córka. Po odsunięciu Elżbiety Stefan Urosz II Milutin poślubił Symonidę, córkę cesarza wschodniorzymskiego Andronika II, nie mieli jednak dzieci. Elżbieta zmarła między 1313 a 1326.

2 Katarzyna. Urodziła się ok. 1255–57, a ok. 1267–68 (przed 1271) poślubiła Stefana Dragutina, króla Serbii w latach 1276–82, który abdykował na rzecz młodszego brata, Stefana Urosza II Milutina (zob. biogr. starszej siostry Katarzyny, Elżbiety), otrzymując w zamian północną część kraju) (zm. 12.03.1316), syna Stefana Urosza I Wielkiego, króla Serbii z dynastii Nemaniczów, oraz jego żony Heleny. Miała z nim dwóch synów

i córkę Elżbietę (zm. 1331), której mężem został po 1283 Stefan I Kotroman, ban Górnej i Dolnej Bośni – córką ich starszego syna Stefana II była Elżbieta Bośniacka, druga żona króla węgierskiego Ludwika I Wielkiego (Rozdział II., część 3.). Katarzyna zmarła przypuszczalnie po 1314.

3 Maria. Urodziła się ona ok. 1257 (lub 1258), a między majem a czerwcem 1270 w Neapolu wyszła za księcia Salerno Karola Andegaweńskiego zwanego Kulawym, króla Neapolu i tytularnego króla Jerozolimy pod imieniem Karola II od 1285 (ur. 1254, zm. Poggioreale, Neapol 6 lub 8.05. 1309), syna Karola I Andegaweńskiego, króla Neapolu i Sycylii, potomka francuskich Kapetyngów, i jego pierwszej żony Beatrycze, hrabiny Prowansji, córki Rajmunda Berengara IV, hrabiego Prowansji. Po śmierci brata, króla Władysława IV, 21 września 1290 Maria zgłosiła pretensje do tronu węgierskiego, które zostały uznane przez papieża Mikołaja IV i w 1291 w Neapolu legat papieski koronował ją na królową Węgier. Jeszcze w tym samym roku Maria przekazała prawa do sukcesji węgierskiej najstarszemu synowi, a 30 sierpnia 1295 papież Bonifacy VIII potwierdził jej prawa do sukcesji węgierskiej. Zmarła 25 marca 1324 na zamku w Neapolu i została pochowana w kościele Santa Maria Donna Regina tamże.

Dzieci Marii Węgierskiej i Karola II Andegaweńskiego (A–N):

Andegaweni

A Karol Martel Andegaweński, ojciec króla węgierskiego Karola I Roberta | Rozdział II., część 3.

B Małgorzata Andegaweńska (ur. 1273?, zm. 1299). W 1290 poślubiła Karola I Francuskiego, hrabiego Valois, tytularnego cesarza łacińskiego (ur. 1270, zm. 1325), i miała z nim potomstwo.

C Ludwik Andegaweński (ur. 1275, zm. 1298). Następca neapolitańskiego tronu od śmierci starszego brata w 1295, w tym samym roku zrzekł się praw sukcesyjnych na rzecz młodszego brata, Roberta. W 1296 wstąpił do zakonu franciszkanów, w tymże roku otrzymał godność biskupa Tuluzy. W 1317 papież Jan XXII zaliczył go w poczet świętych.

D Robert I Andegaweński zwany Mądrym (ur. 1278, zm. 1344). Po rezygnacji starszego brata, Ludwika, w 1295 został następcą neapolitańskiego tronu, księciem Kalabrii, a po śmierci ojca w 1309 wstąpił na tron Neapolu. Żenił się on dwukrotnie: po raz pierwszy w 1297 z Jolantą (Wiolantą) Aragońską (ur. 1273, zm. 1302), córką Piotra III Wielkiego, króla Aragonii (po matce wnuka Andrzeja II), a w 1304 z Sanchą (Sancją) (ur. 1285, zm. 1345), córką Jakuba I (II), króla Majorki. Owocem pierwszego z wymienionych małżeństwa było dwóch synów.

E Filip I Andegaweński (ur. 1278, zm. 1332). W 1294 ojciec nadał mu księstwo Tarentu oraz tytuł wikariusza Królestwa Neapolu, a w 1302 – księstwo Achai. W tym samym roku przyjął tytuły despoty Romanii oraz pana Albanii i Wołoszczyzny, a od zawarcia drugiego małżeństwa w 1313 tytułował się cesarzem Konstantynopola. Żenił się dwukrotnie: w 1294 jego żoną została Tamara Angelina Komnena Dukaina (ur. 1277, zm. 1311), córka Nicefora I Angelosa Komnena, despoty Epiru, którą oddalił w 1309 (mieli potomstwo), a w 1313 poślubił Katarzynę (II) de Valois, tytularną cesarzową Konstantynopola i księżną Achai (ur. 1303, zm. 1346), córkę Karola I, hrabiego Valois, Alençon, Chartres i Perche, tytularnego cesarza łacińskiego (mieli potomstwo).

F Blanka Andegaweńska (ur. 1280, zm. 1310). Jej mężem został w 1295 Jakub II Sprawiedliwy, król Aragonii (ur. 1267, zm. 1327), z którym miała liczne potomstwo.

G Rajmund Berengar Andegaweński (ur. 1281, zm. 1305). Hrabia Prowansji i Andrii, w 1304 hrabstwo Piemontu. Zaręczony z Małgorzatą z Clermont, wnuczką króla Francji Ludwika IX Świętego (1303), zmarł przedwcześnie.

H Jan Andegaweński (ur. 1283, zm. po marcu 1308). Ksiądz.

I Tristan Andegaweński (ur. 1284, zm. między 1284 a 1288). Książę Salerno.

J Eleonora Andegaweńska (ur. 1289, zm. 1341). W 1299 została wydana za Filipa z Toucy, tytularnego księcia Antiochii oraz pana Terza (zm. po 1300 i przed 1303), a po

jego śmierci poślubiła (1303) Fryderyka II (I), króla Sycylii (ur. 1272, zm. 1337), z którym dochowała się licznych dzieci.

K Maria Andegaweńska (ur. 1290, zm. 1347). Jej mężem został poślubiony *per procura* w 1304 i osobiście w 1309 Sancho (Sancjusz), król Majorki (ur. 1276, zm. 1324), a w 1326 wyszła ona za mąż za Jakuba III, barona Ejérica (ur. 1298, zm. 1335); oba te małżeństwa pozostały bezdzietne.

L Piotr Andegaweński (ur. 1292, poległ pod Montecatini 1313). Zwany Tempesta (Porywczym), z nominacji ojca nosił tytuł hrabiego Gravina. Nie założył rodziny.

M Jan Andegaweński (ur. 1294, zm. 1336). W 1313 został mianowany kapitanem generalnym Neapolu, a po bezpotomnej śmierci starszego brata Piotra w 1315 odziedziczył hrabstwo Gravina. W 1322 został mianowany księciem Achai, którą w 1332 przekazał swojemu bratankowi Robertowi, uzyskując w zamian prawa do Albanii, a następnie przyjął tytuł księcia Durazzo (obecnie Durrës w Albanii) i pana Albanii. W 1318 ożenił się z Matyldą z Hainaut, księżną Antiochii i Morei (ur. 1293, zm. w więzieniu 1331), córką Florencjusza zHainaut, pana Braine i tytularnego księcia Achai, jednak małżeństwo to pozostało nieskonsumowane i na tej podstawie uległo anulowaniu w 1321. Drugą żoną Jana została w tym samym roku Agnieszka z Périgord (zm. 1345), córka Heliasza IX (VII), hrabiego Périgord, wicehrabiego Lomagne i Auvillat.

Dzieci Jana Andegaweńskiego i Agnieszki z Périgord (I–IV):

I Karol Andegaweński (ur. 1323, stracony 1348). Po śmierci ojca (1336) został księciem Durazzo i panem Albanii. W 1348 otrzymał od królowej neapolitańskiej Joanny I stanowisko dowódcy wojsk oraz gubernatora Neapolu, jednak wkrótce dostał się do niewoli węgierskiej i został stracony na polecenie króla Ludwika. Żoną Karola została w 1343 Maria Andegaweńska, hrabina Alba (ur. 1329, zm. 1366), córka Karola Andegaweńskiego, księcia Kalabrii; jednym z ich dzieci była Małgorzata, żona króla węgierskiego Karola II Małego.

II Ludwik Andegaweński, hrabia Morrone, ojciec króla Węgier Karola II Małego | Rozdział II., część 3.

III Robert Andegaweński (ur. 1326, poległ pod Poitiers 1356). Pan Capaccio, Muro i Montalbano.

IV Stefan Andegaweński (ur. 1328, zm. w Portugalii).

N Beatrycze Andegaweńska (ur. 1295, zm. 1320 lub 1355). W 1305 poślubiła Azzona III (VIII) z Este, pana Ferrary (ur. po 1263, zm. 1308), a przed styczniem 1309 wyszła za Bertranda z Baux, hrabiego Andrii (zm. 1351), z którym miała liczne potomstwo.

4 Anna. Urodziła się ok. 1260, a w 1274 została wydana za Andronika II, cesarza wschodniorzymskiego (bizantyjskiego) od 1272 (koregent ojca, samodzielnie od 1282) (ur. Nicea lub Konstantynopol 25.03.1259, zm. Konstantynopol 13.02.1332), syna Michała VIII, cesarza Bizancjum z dynastii Paleologów, oraz jego żony Teodory Dukainy Komneny Paleologiny Batatzainy, córki Jana Dukasa Batatzesa (lub Vatatzesa), sebastokratora. Dochowali się dwóch synów. Anna zmarła krótko przed objęciem przez męża osobistych rządów, zapewne ok. 1281. Po jej śmierci Andronik ożenił się z Jolantą (Jolandą), córką Wilhelma VII, margrabiego (markiza) Montferratu, i miał z nią liczne dzieci.

5 Władysław IV Kuman | s. 248

6 Andrzej. Urodził się w 1268. Po śmierci stryja, Béli (1269), został księciem Kroacji, Dalmacji i Slawonii. Zmarł w 1278.

Władysław IV Kuman

KRÓL WĘGIERSKI
1272–1290

Ojciec: STEFAN V | s. 241
Matka: ELŻBIETA KUMANKA | s. 242
Rodzeństwo: BIOGR. STEFANA V

*

Z racji na przejęte z rodziny matki obyczaje (ponoć nawet pogańską wiarę) i otaczanie się jej wspólplemieńcami zwany był Kumanem (Kumańczykiem). Urodził się (5 sierpnia?) 1262. W 1272 został uprowadzony przez zbuntowanych przeciwko Stefanowi V możnych pod wodzą Joachima Gutkeleda, bana Slawonii. On to po niespodziewanej śmierci Stefana V (08.1272) wprowadził nieletniego Władysława na tron węgierski i doprowadził do jego koronacji, która miała miejsce przed 3 września 1272 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Początkowo nieletni monarcha pozostawał pod regencją matki, lecz 23 maja 1277 został oficjalnie ogłoszony pełnoletnim i przejął władzę. Został zamordowany przez towarzyszących mu Kumanów 10 lipca 1290 pod murami zamku Körösszeg. Jego zwłoki złożono w katedrze w Csanad.

Małżonka Władysława IV:

Poślubiona przed 5 września 1272:

IZABELA (MARIA) ANDEGAWEŃSKA

Imię MARII przyjęła po zaślubinach i koronacji. Była ona córką Karola I, króla Neapolu i Sycylii z dynastii Andegawenów, i jego pierwszej żony Beatrycze, hrabiny Prowansji, córki Rajmunda Berengara IV, hrabiego Prowansji; jej starszy brat Karol II poślubił Marię, młodszą siostrę Władysława IV (ZOB. W BIOGR. STEFANA V). Urodziła się w 1261. W 1281 została oddalona przez męża, który związał się z jedną ze swoich kumańskich nałożnic i osadził żonę w areszcie na Wyspie Małgorzaty. W 1289 zmuszony był on

jednak przyjąć Izabelę z powrotem na swój dwór. Po śmierci Władysława IV, z którym nie dochowała się dzieci, powróciła do Neapolu, gdzie przyjęła welon zakonny w opactwie św. Piotra. Zmarła między 20 grudnia 1290 a 23 czerwca 1304 i znalazła spoczynek w opactwie św. Piotra w Neapolu.

Andrzej III Wenecki

KRÓL WĘGIERSKI
1290–1301

Ojciec: Stefan Pogrobowiec | biogr. Andrzeja II, s. 232
Matka: Tomasina Morosini | s. 233
Brat przyrodni: biogr. Andrzeja II

*

Na świat przyszedł ok. 1264 (między 1265 a 1270) w Wenecji. Po bezpotomnej śmierci Władysława IV (1290) został potajemnie przewieziony na Węgry, po czym obwołany jego następcą jako ostatni męski potomek Arpadów. Koronacja odbyła się 13 lipca 1290 tradycyjnie w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Zmarł 14 stycznia 1301 w Budzie i spoczął w tamtejszym kościele franciszkanów (minorytów). Na nim wygasła dynastia Arpadów.

Małżonki Andrzeja III:

1. Poślubiona między 19 sierpnia a 24 listopada 1290:

Fenenna Kujawska

Była ona córką Siemomysła (Ziemomysła), księcia kujawskiego z dynastii Piastów, oraz jego żony Salomei, córki Sambora II, księcia lubiszewsko-tczewskiego. Urodziła się w końcu 1276 i po zaślubinach z Andrzejem została ukoronowana w Székesfehérvár (późne lato–jesień 1290). Zmarła w ostatnich miesiącach 1295.

2. Poślubiona 3 lutego 1296 w Wiedniu:

Agnieszka Austriacka

Była córką Albrechta I, króla rzymsko-niemieckiego z dynastii Habsburgów, oraz jego żony Elżbiety, córki Meinharda II (IV), hrabiego Tyrolu i Gorycji oraz księcia Karyntii, rodzoną siostrą króla Czech Rudolfa I Austriackiego (Rozdział II., część 2.). Urodziła się 18 maja 1281 w zamku Hofburg w Wiedniu. Po ślubie z Andrzejem została koronowana w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár. Zostawszy wdową w 1301 powróciła do rodzinnej

Austrii, zabierając ze sobą pasierbicę Elżbietę. W 1308 wspólnie z matką ufundowała klasztor klarysek i franciszkanów w Königsfelden, gdzie w 1317 zamieszkała (jednak nie przyjęła ślubów i nie objęła godności opatki, z jaką informacją można się niekiedy spotkać). Zmarła 10 czerwca 1364 w Königsfelden i tam też została pochowana. Po sekularyzacji klasztoru w 1770 jej prochy przeniesiono do klasztoru św. Błażeja w Schwarzwaldzie, a w 1807 złożono je wraz z prochami innych Habsburgów pod głównym ołtarzem klasztoru benedyktynów św. Pawła w Laventhal.

Córka Andrzeja III i Fenenny Kujawskiej:

ELŻBIETA. Urodziła się ok. 1290 (w 1292) i w młodości została zaręczona z Wacławem, synem króla czeskiego Wacława II, późniejszym KRÓLEM WĘGIER WŁADYSŁAWEM V (ROZDZIAŁ II., CZĘŚĆ 2.), do małżeństwa jednak nie doszło i układ zaręczynowy ostatecznie zerwano w 1305. Po śmierci ojca (1301) została zabrana przez macochę do Austrii, gdzie w 1309 zmuszono ją do przywdziania welonu w klasztorze dominikanek w Töss (obecnie w granicach Szwajcarii). Zmarła (6 maja) 1336 jako ostatnia z rodu Arpadów. Wkrótce po śmierci została otoczona lokalnym kultem, który jednak nie został nigdy oficjalnie zatwierdzony przez Rzym.